

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU—HRVATSKI STUDIJI
FILOZOFSKI FAKULTET DRUŽBE ISUSOVE U ZAGREBU

MARKO KRIŠKA

METODE UVJERAVANJA

Argumentum ad verecundiam kao temelj persuazivnosti

ZAGREB, 2012.

Ovaj je rad izrađen na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove pod vodstvom prof. dr. sc. Josipa Talange i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2011./2012.

SADRŽAJ

POGLAVLJE

PREDGOVOR	ii
RJEČNIK	iv
METODA ISTRAŽIVANJA	viii
SAŽETAK	x
UVOD	1
1. ARGUMENTUM AD VERECUNDIAM	2
Prvenstvo argumenta autoriteta	
Teorijsko područje teze o prvenstvu argumenta autoriteta	
Praktično područje teze o prvenstvu argumenta autoriteta	
2. RETORIKA DEVETNAESTOG STOLJEĆA	23
Uvod u erističku dijalektiku	
Schopenhauerova eristička dijalektika	
3. AUTORITET RELIGIJE I FILOZOFIJE	31
Augustinova ispovijest	
Petrićevi dijalozi	
Hitchensov Bog	
Harrisovo pismo	
Dawkinsova iluzija	
Dennettova čarolija	
4. AUTORITET BUDIZMA I TAOIZMA	56
Budizam i samostalnost	
Taoizam i cjelovitost	
ZAKLJUČAK	63
BIBLIOGRAFIJA	64

PREDGOVOR

U izradi ovog rada su upotrijebljena pravila za pisanje teza i disertacija koja je moguće pronaći u sedmoj ediciji knjige *A Manual for Writers of Term Papers, Theses and Dissertations* autorice Kate L. Turabian. Rad je nastajao kroz više godina, a na temelju proučavanja područja govorništva, filozofije i religije s posebnim naglaskom na novom pokretu ateizma, budizmu, taoizmu, okultizmu te mistici i teozofiji. Iako se radom ne pretpostavljaju znanja navedenih područja, ipak se pretpostavlja otvorenost uma upravo zbog mnogih područja koja su obuhvaćena ovim radom i koja, a s obzirom na međusobnu usporedbu, često operiraju proturječnim stavovima. Otvorenost uma se pretpostavlja i s obzirom na osobne stavove čitatelja koji mogu biti u interferenciji s onime što je izneseno u glavnoj tezi rada.

Glavnom se tezom o prvenstvu argumenta autoriteta u obzir uzimaju određene pretpostavke iz retoričke tradicije, no moguće je prepoznati i povezanost sa sustavom budizma i taoizma. S obzirom na navedena područja je odabrana i literatura koja je—s obzirom na glavnu tezu, više usmjerena na razumijevanje kao i zadovoljavanje načela izrade teza—negoli njeno dokazivanje ili potvrđivanje. Glavna je teza prvenstveno usmjerena na područje metoda uvjeravanja, odnosno dijalektike kao argumentacijskog dijela retorike. No, potrebno je napomenuti kako nisu sve njezine sastavnice vezane za područje govorništva. ‘Uvid’ kao najvažnija sastavnica teze je područje koje je odijeljeno od onog retoričkog i u tom smislu treba biti i razumijevano razjašnjavanje teze o prvenstvu argumenta autoriteta. ‘Uvid’ je bitna sastavnica teze o čijoj “naravi” i sadržaju u opsegu rada nema mjesta. Primarna je namjera glavnom tezom ukazati na stanje pojedinca sa svim njegovim karakteristikama, a s obzirom na ‘argument autoriteta’ kao metodu uvjeravanja. ‘Uvid’ je u tom kontekstu rješenje koje je ponuđeno tezom kako je svaki argument moguće svesti na ‘argument autoriteta’, a s obzirom na pitanja o predmetu transcendencije.

Za pravilno razumijevanje teze, upućujem na poznavanje temeljnih odrednica pojedine sastavnice i svih pojmova u opsegu teze, a koji su definirani u rječniku u prednjem dijelu rada. Također upućujem na izvore navedene u bilješkama kako bi razumijevanje bilo valjano, a s obzirom na smisao teze o primatu argumenta autoriteta. Iznova napominjem da se teza umnogome odnosi na područje retorike i njezin argumentacijski dio kao i erističku dijalektiku, dok je postavke sustava budizma i taoizma moguće pronaći u tragovima i to s obzirom na sastavnicu ‘uvida’ čiji iskazi nisu predmet rada.

RJEČNIK

agnosticizam. Stav da neka propozicija nije poznata i postoji mogućnost da se ne može znati je li istinita ili lažna. U kontekstu glavne teze rada (teza o primatu argumenta autoriteta) agnosticizam je područje vjerovanja koje nije vezano za prijemljivost na određeni gotov predložak kojim se zagovaraju određeni stavovi o pitanju postojanja Boga.

agnostik s vjerom. S obzirom na stav o pitanju postojanja Boga i u kontekstu glavne teze o primatu argumenta autoriteta, mogući su 'agnosticizam' i 'agnosticizam s vjerom'. 'Agnostici s vjerom' su oni, koji su za razliku od 'agnostika', prionuli na određeni gotov predložak kojim se zagovaraju određeni stavovi o pitanju postojanja Boga ('prianjanje gotovom predlošku'). Oni su prijemljivi na sustav koji po sebi predmnijeva vjeru u određene obrasce, a s obzirom na pitanje o postojanju Boga, koje takav sustav zagovara.

agnostik. U kontekstu glavne teze, odnosi se na jedan od dva moguća stava o pitanju postojanja Boga za koja se 'ja' može opredijeliti. S obzirom na stav o pitanju postojanja Boga i u kontekstu glavne teze o primatu argumenta autoriteta, mogući su 'agnosticizam' i 'agnosticizam s vjerom'. 'Agnostici' su oni, koji za razliku od 'agnostika s vjerom', nisu prionuli na određeni gotov predložak kojim se zagovaraju određeni stavovi o pitanju postojanja Boga ('prianjanje gotovom predlošku'). Oni nisu prijemljivi na sustav koji po sebi predmnijeva vjeru u određene obrasce, a s obzirom na pitanje o postojanju Boga, koje takav sustav zagovara.

argument autoriteta. Ili argument koji se odnosi na strahopoštovanje se upotrebljava umjesto činjenica. Ovim se argumentom umjesto činjenica upotrebljavaju autoriteti kojima se može parirati sugovornikovom znanju. Glavna teza rada postavlja argument autoriteta iznad svih argumenata u postupku dokazivanja. Ona glasi da je sve što netko iznosi, a u svrhu obrane vlastitog mišljenja ili zagovaranja određene teze, moguće svesti na argument autoriteta.

ateist po sebi. Iako su prema glavnoj tezi, a s obzirom na stav o pitanju postojanja Boga, mogući 'agnostik' i 'agnostik s vjerom' prema 'uvidu' su omogućena i dva druga stava. To su 'ateist po sebi' i 'teist po sebi'. Navedeni su stavovi omogućeni isključivo prema 'uvidu' i u opsegu 'ja'. Pošto 'uvid' nije moguće priopćiti i on ostaje u granicama 'ja', stavovi 'ateist po sebi' i 'teist po sebi' mogu postojati unutar granica 'ja', no zbog njihove nepriopćivosti, odnosno nemogućnosti dokazivanja i posredovanja 'drugima', oni nisu relevantni u kontekstu glavne teze rada.

ateizam. Vjerovanje da Bog ne postoji ili nedostatak vjerovanja u to da Bog postoji. U kontekstu glavne teze rada (teza o primatu argumenta autoriteta) ateizam i teizam nisu područja vjerovanja već ‘uvida’ koji nije moguće posredovati, zbog čega je govor o ateizmu i teizmu u kontekstu glavne teze suvišan. Ukoliko postoji pokušaj priopćavanja i posredovanja, on je svediv na ‘argument autoriteta’ koji ‘ja’ radi od sebe. Ukoliko se ateizam smatra područjem ‘vjere’—kao i teizam i agnosticizam koji se razmatraju u kontekstu glavne teze—tada ne postoji bitna razlika između ateista, teista i ‘agnostika s vjerom’.

drugi. Ovaj se koncept odnosi na sve ono što je izvan pojedinca, odnosno izvan ‘ja’.

eristička dijalektika. Termin ‘eristička dijalektika’ je grčkog podrijetla (*eristiké tékhnē*), što općenito znači vještinu prepiranja, a u filozofiji vještinu raspravljanja, polemiziranja i debatiranja. Dijalektika može imati različita značenja, a u kontekstu djela Arthura Schopenhauera (*Eristička dijalektika*), ona je vještina, odnosno umijeće raspravljanja.

intenzitet argumenta autoriteta. Odnosi se na različitost koja postoji s obzirom na određene sustave (‘prianjanje gotovom predlošku’) i njihov odnos prema autoritetu. Primjerice, u sustavu budizma i taoizma se očituje stupnjevanje zbog toga što ovi sustavi zagovaraju odvajanje od autoriteta s obzirom na sustave koji po sebi zagovaraju određeni autoritet.

iskaz uvida. Odnosi se na načine očitovanja ‘uvida’ kao nepriopćivoga i vrhunarnoga iskustva od ‘ja’ koje ne proizlazi iz svakodnevnog, jednostavnog iskustva. ‘Iskaz uvida’ nije predmet ovog rada, odnosno teze o prvenstvu argumenta autoriteta.

istina za mene. Glavnom se tezom prihvaća stav da je istina nejasan ili izmišljen pojam i vrijednost za procjenjivanje istinitosti postaje ‘ja’, odnosno pojedinac. ‘Istinu za mene’ dohvaća ‘ja’ preko ‘uvida’ ili je pojednostavljeno moguće reći kako je istina za pojedinca njegov ‘uvid’.

ja. Ovaj se koncept odnosi na pojedinca sa svim njegovim karakteristikama.

kronični nedostatak sadržaja. Odnosi se na nedostatak ili čak potpunu odsutnost znanja o pitanjima o predmetu relevantnom za ‘ja’. U nedostatku ili odsutnosti znanja, za ‘ja’ postoji znatno veća mogućnost za upućivanje na ‘druge’, odnosno na sve ono što je izvan ‘ja’. ‘Kronični nedostatak sadržaja’ je jedan od glavnih uzroka prijanjanju uz ‘argument autoriteta’ na temelju gotovog predloška (‘prianjanje gotovom predlošku’).

načelo kontrasta. Sastavnica glavne teze kojom se pokazuje kako članovi u opreci dolaze u paketu i da je taj paket nužnost koja se podastire ‘ja’. Ne postoji ‘dan’ i ‘noć’ već postoji ‘dan i noć’. To znači da članovima u opreci vlada interdependencija, odnosno članovi ne bi mogli opstojati zasebno ili se o njima ne bilo moglo govoriti i na njih zaključivati bez njihove suprotnosti.

načelo odabira milosnika. Ovim se načelom želi opisati postupak koji izvodi ‘ja’ na temelju ‘odnosa teza-antiteza’. U postupku odlučivanja za određeni autoritet, nad ‘ja’ se nadvijaju suprotstavljene misli koje on valorizira prema sebi. Zbog procjene suprotstavljenih autoriteta u sebi, ‘ja’ se odlučuje za jedan ili više njih. U protivnom jer riječ o području ‘uvida’ u kojem ne postoji prijemljivost na autoritete.

odnos teza-antiteza. U kontekstu glavne teze je riječ o zakonitosti koja vlada u prijemljivosti ‘ja’ na ‘argument autoriteta’, a čija je uporaba kompromis zasnovan na toj zakonitosti. Kompromis se očituje u primjeni ‘argumenta autoriteta’, a potpuno realizira ‘odnosom teza-antiteza’, koji je uvjetovan ‘načelom odabira milosnika’. U primjeni ‘argumenta autoriteta’, ‘odnos teza-antiteza’, očituje stanje u kojem se nalazi ‘ja’ prilikom prosuđivanja, odnosno donošenja suda o njemu važnom pitanju.

pogled na svijet. Riječ je o stavu koji ‘ja’ ima prema svijetu, odnosno okruženju u kojem se nalazi i u kojem djeluje. Stav o svijetu može biti posljedica uvjerenja, odnosno indoktriniranosti određenim autoritetom, jer je svaki argument u konačnici svediv na argument autoriteta. Pored navedenoga, ‘pogled na svijet’ može proizlaziti i iz ‘uvida’. Glavnom se tezom ‘pogled na svijet’ svodi na dvije temeljne mogućnosti, a to su potvrđivanje i negiranje.

prianjanje gotovom predlošku. Odnosi se na odluku ‘ja’ koji se zbog rješavanja njemu relevantnih pitanja usmjerava na određene sustave, odnosno postaje prijemljiv na određene autoritete, a time i zadane predloške koji dolaze s takvim autoritetima. ‘Usmjerenost na izvršenje zadatka’ vodi do prianjanja ‘ja’ gotovom predlošku. Takav se gotov predložak može pronaći ponajprije u religiji.

stil života. Sastavnica glavne teze kojom se pokazuje mogućnost diskrepancije između načina na koji ‘ja’ živi i njegovih uvjerenja, u čemu se pokazuje veza sa sastavnicom o ‘pogledu na svijet’. ‘Ja’ može imati određeni ‘pogled na svijet’ koji nije usklađen sa ‘stilom života’ od ‘ja’.

sumnja, strah i bol. Svaku je od ovih sastavnica moguće razmatrati i zasebno, ali obično dolaze zajedno pa je moguće ustvrditi na određeni stupanj njihove interdependencije. S obzirom na glavnu tezu, sumnja je glavni pokretač straha i boli. Sumnja je sastavnica koja je utkana u procjenjivanje autoriteta, dočim postaje razvidno da joj prethodi priklanjanje autoritetu, ‘odnos teza-antiteza’ i ‘načelo odabira milosnika’.

teist po sebi. Iako su prema glavnoj tezi, a s obzirom na stav o pitanju postojanja Boga, mogući ‘agnostik’ i ‘agnostik s vjerom’ prema ‘uvidu’ su omogućena i dva druga stava. To su ‘teist po sebi’ i ‘ateist po sebi’. Navedeni su stavovi omogućeni isključivo prema ‘uvidu’ i u opsegu ‘ja’. Pošto ‘uvid’ nije moguće priopćiti i on ostaje u granicama ‘ja’, stavovi ‘teist po sebi’ i ‘ateist po sebi’ mogu postojati unutar granica ‘ja’, no zbog njihove nepriopćivosti, odnosno nemogućnosti dokazivanja i posredovanja ‘drugima’, oni nisu relevantni u kontekstu glavne teze rada.

teizam. Vjerovanje da Bog postoji. U kontekstu glavne teze rada (teza o primatu argumenta autoriteta) teizam i ateizam nisu područja vjerovanja već ‘uvida’ koji nije moguće posredovati, zbog čega je govor o teizmu i ateizmu u kontekstu glavne teze suvišan. Ukoliko postoji pokušaj priopćavanja i posredovanja, on je svediv na ‘argument autoriteta’ koji ‘ja’ radi od sebe. Ukoliko se teizam smatra područjem ‘vjere’—kao i ateizam i agnosticizam koji se razmatraju u kontekstu glavne teze—tada ne postoji bitna razlika između teista, ateista i ‘agnostika s vjerom’.

usmjerenost na izvršenje zadatka. Ovom se sastavnicom glavne teze pokušava objasniti postupke kojima je ‘ja’ sklon prilikom djelovanja. Takvom se usmjerenosti iz vida gubi većina sastavnica ‘ja’ pa ‘ja’ djeluje isključivo kako bi ostvario određeni cilj, pri tome ne obraćajući pažnju na metodologiju ostvarenja tog cilja. Primjena ovog obrasca kao posljedicu ima mehanicističko usmjeravanje ‘ja’, dočim je mogućnost porasta intenziteta za prianjanje ‘argumentu autoriteta’ utoliko veća.

uvid. Područje nepriopćivoga i vrhunaravnoga iskustva od ‘ja’ koje ne proizlazi iz svakodnevnog, jednostavnog iskustva. Pošto je riječ o neizrecivom, sve o čemu je moguće govoriti je metoda, a upravo je takav govor predstavljen glavnom tezom rada. ‘Uvid’ prethodi postupku odvajanja od ‘argumenta autoriteta’ i on je uvjet mogućnosti za upućivanje na ‘istinu za mene’.

METODA ISTRAŽIVANJA

Glavna teza rada sadrži jedanaest sastavnica. Sastavnice su nastale na temelju proučavanja djelovanja ljudi, a s obzirom na metode uvjeravanja i načine na koji čovjek postaje prijemljiv na takve metode. Sastavnice su međusobno povezane i nastale su kao izvadci na temelju proučavanja metoda uvjeravanja, poglavito ‘argumenta autoriteta’, i reakcije na takvu argumentaciju. Iz iskustva proučavanja argumentiranja—pri čemu napominjem kako je stav koji se predstavlja glavnom tezom onaj da je svaku argumentaciju moguće svesti na ‘argument autoriteta’—nastao je sustav kojim se postavlja svojevrsna dijagnoza. Rješenje za postavljenu dijagnozu je ‘uvid’, odnosno najvažnija sastavnica glavne teze. Sastavnicom ‘uvida’ prestaje govor o retorici i dijalektici kao njezinom argumentacijskom dijelu, a s obzirom na ostalih deset sastavnica. Svojevrsna dijagnoza, a s obzirom na metode uvjeravanja i ‘argument autoriteta’, završava tamo gdje započinje govor o ‘uvidu’. Govorom o ‘uvidu’ završava i govor u kontekstu retorike i dijalektike, ovdje poimane kao argumentacijski dio retorike.

Sve je sastavnice moguće preispitivati na način koji je i temelj njihova nastanka, a to je proučavanje reakcija s obzirom na primjenu metoda uvjeravanja, odnosno ‘argumenta autoriteta’. Upravo su s obzirom na to sastavnice i podijeljene na teorijski i praktični dio. Ova je podjela zasnovana na temelju položaja određene sastavnice koji ona ima u odnosu na predmet proučavanja. Predmet proučavanja u kontekstu glavne teze jest ‘ja’, odnosno pojedinac sa svim svojim karakteristikama, a pod vidikom utjecaja ‘argumenta autoriteta’ na djelovanje tog pojedinca. Kao što je to već prethodno rečeno, smisao teze o primatu argumenta autoriteta, je u proučavanju stanja u kojem se nalazi pojedinac sa svim svojim karakteristikama, a s obzirom na prijemljivost autoritetu, odnosno ‘argumentu autoriteta’. To stanje stvari je dijagnoza pojedinca, dok je govor o ‘uvidu’ rješenje. Glavna teza ne obuhvaća predmet o pitanju iskaza ‘uvida’, dočim je naglasak postavljen na dijagnozu stanja pojedinca, a s

obzirom na uvjerenost u postavke kojima se zagovaraju određeni sudovi o predmetu postojanja izvan ovog svijeta i svemu onome što nadilazi područje uobičajenog iskustva. Pod 'iskazom uvida' ukazujem na načine njegova očitovanja.

SAŽETAK

METODE UVJERAVANJA

ARGUMENTUM AD VERECUNDIAM KAO TEMELJ PERSUAZIVNOSTI

Marko Kriška

Mentor: prof. dr. sc. Josip Talanga

Predmet ovog rada je teza o prvenstvu argumenta autoriteta. Ovom se tezom nastoji prikazati kako argument autoriteta ima primat nad ostalim argumentima i to zbog toga jer je svaki argument moguće svesti na argument autoriteta. Glavna teza obuhvaća sastavnice teorijskog i praktičnog područja. Sastavnice u teorijskom području teze su: 'istina za mene'; 'uvid'; 'argument autoriteta'; 'odnos teza-antiteza'; 'načelo odabira milosnika'; 'sumnja, strah i bol' te 'načelo kontrasta'. Praktično područje teze čine sastavnice: 'pogled na svijet'; 'stil života'; 'usmjerenost na izvršenje zadatka' te 'prianjanje gotovom predlošku'. Za valjano je razumijevanje teze potrebno promotriti oblike argumentacije u dijalektici kao argumentacijskom dijelu retorike, uključujući i erističku dijalektiku. Primjenom teze na području religije, filozofije i sustava budizma i taoizma, očituje se intenzitet argumenta autoriteta, a s obzirom na zagovaranje ili odvajanje od autoriteta. Odvajanje od argumenta autoriteta nije cilj po sebi, već uporište kojim je prema 'načelu kontrasta' otvoren prostor za 'uvid'. U glavnoj je tezi rada moguće prepoznati postavke sustava budizma, teozofije i parapsihologije uz uporabu leksika poznatog iz retoričke tradicije. Pretpostavke na kojima je sazdana glavna teza govore u prilog onoga što se glavnom tezom zagovara, a to je mogućnost svedivosti svake argumentacije na argument autoriteta. Potrebno je naglasiti kako je teza usmjerena na područje uvjeravanja o transcendentnom. Prepoznatljivost određenih pretpostavki glavne teze posebno govori u prilog sastavnicama kao što su 'načelo kontrasta' i 'uvid'.

Ključne riječi: *argumentum ad verecundiam*, budizam, eristička dijalektika, novi ateizam, retorika

ABSTRACT

METHODS OF PERSUASION

ARGUMENTUM AD VERECUNDIAM AS THE BASIS OF PERSUASIVENESS

Marko Kriška

Mentor: prof. dr. sc. Josip Talanga

The topic of this paper is the thesis of primacy of the authoritative argument. This thesis tends to show how authoritative argument has primacy over other arguments and that it is thus possible to reduce every argument to the authoritative argument. The main thesis includes both, theoretical and practical components. The theoretical components are: 'truth for me', 'insight', 'authoritative argument', 'thesis-antithesis relation', 'the principle of choosing the merciful', 'doubt, fear and pain' and 'the contrast principle'. The practical components are: 'world view', 'lifestyle', 'orientation to task completion' and 'adherence to ready-made templates'. To understand the thesis properly, it is necessary to study the forms of argumentation in dialectic as the argumentative part of rhetoric, including eristic dialectic. If the thesis is applied in religion, philosophy and budism and taoism, the intensity of the authoritative argument becomes visible related to advocacy or separation from the authority. The separation from the authoritative argument is not an aim on its own; it is the basis to create space for 'insight' by the 'the contrast principle'. In the main thesis it is possible to recognize settings from different systems, budism, theosophy and parapsychology, accompanied with the use of lexis from the rhetorical tradition. The assumptions that the main thesis rests upon speak in behalf of what the main thesis states, being the possibility to reduce all argumentation to the authoritative argument. It is necessary to emphasise that the thesis is directed to the area of argumentation about transcendent. The recognition of specific assumptions of the main thesis speaks in behalf of the components such as 'the contrast principle' and 'insight'.

Keywords: *argumentum ad verecundiam*, budism, eristic dialectic, new atheism, rhetoric

UVOD

Predmet ovog rada je teza o primatu argumenta autoriteta. Ovom se tezom želi prikazati kako je ‘argument autoriteta’ iznad svih argumenata u postupku dokazivanja. Argument koji se odnosi na strahopoštovanje, ima prvenstvo s obzirom na drugačiji način argumentacije u postupku dokazivanja, i to zbog toga što je sve ostale argumente moguće svesti na njega. Glavna je teza podijeljena na sastavnice teorijskog i praktičnog područja. Tezu je potrebno razumijevati na način pažljivog razmatranja pojedine sastavnice i njezinog značenja unutar teze kao i povezanosti s ostalim sastavnicama. Tek je pravilnim razumijevanjem pojedine sastavnice i upućivanjem na njihovu povezanost u glavnoj tezi, na valjan način moguće razumjeti tezu o prvenstvu argumenta autoriteta.

Kako bi glavna teza bila shvaćena na valjan način, potrebno je promotriti i drugačije oblike argumentacije u retorici, a koji su izraženi kroz dijalektiku kao argumentacijski dio retorike te poglavlje o erističkoj dijalektici. Glavnu se tezu dokazuje praktičnom primjenom, a ovdje je primijenjena na područje religije, filozofije te sustava budizma i taoizma. Riječ je o učenjima koja po sebi zagovaraju određeni autoritet ili sebe sama prezentiraju kao autoritet, a u slučaju budizma i taoizma, o filozofskim sustavima koji po sebi zagovaraju odvajanje od autoriteta. Na području religije i filozofije naglasak je na novom ateizmu i njegovim znanstvenicima i filozofima te na osobnom dokazivanju teza. Sustavi budizma i taoizma su u službi prikazivanja ‘intenziteta argumenta autoriteta’ s obzirom na usporedivost sa sustavima koji po sebi zagovaraju autoritet.

PRVO POGLAVLJE

ARGUMENTUM AD VERECUNDIAM

Ne prihvaćajte ono što ste čuli kao priče, ne prihvaćajte tradiciju, ne prihvaćajte izjavu zato što je u knjigama ili zato što je u skladu s vašim vjerovanjem, ni zato što ste je čuli od svojega učitelja. Budite svjetiljka sebi samima. Oni koji će se, ili sad ili nakon moje smrti, oslanjati samo na sebe i ne će tražiti pomoć ni od koga izvan sebe, oni će dosegnuti najveće visine.

—Buddha

Iznalaženje uvjerljivog, oduvijek je bio jedan od temeljnih čimbenika, ne samo svakog javnog nastupa, već i djelovanja uopće. Tko se upušta u iznošenje sudova, bilo usmeno ili pismeno, primoran je dokazati ono o čemu govori ili piše. Upravo je zbog toga dijalektika u najširem smislu riječi¹—u ovom slučaju razumijevana kao argumentacijski dio retorike, odnosno mogućnost razgovaranja ili debatiranja—od iznimne važnosti prilikom dokazivanja govornikove ili piščeve tvrdnje. Prema tradicionalnom shvaćanju retorike među oblicima dokazivanja postoje i oni argumenti koji se smatraju pogrešnima, odnosno kategorizira ih se kao dio pogrešne argumentacije. Jedan od takvih argumenata je i *ad verecundiam*², odnosno argument koji se odnosi na strahopoštovanje ili argument autoriteta. Argument autoriteta je predmet teze ovog rada. Taj se argument zasniva na iznošenju autoriteta kako bi se obranilo vlastito mišljenje ili dokazala vlastita teza. Iako se smatra kako se argument autoriteta upotrebljava umjesto dokaza, ili nekada umjesto navođenja činjenica, mnogo raširenija uporaba ovog načina dokazivanja nije nužno ispravna ili

1. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “dialectic.”

2. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “argumentum ad”; Ivo Škarić, *Temeljni suvremenoga govorništva* (Zagreb: Školska knjiga, 2008), 96–98.

pogrešna.³ Naime, mnogi prilikom zagovaranja svoje teze iznose mnoštvo autoriteta kako bi osnažili ono što zagovaraju te na taj način izgradili argumentaciju na temelju podudaranja ili sličnosti više izvora. Iznošenjem niza pojedinačnih primjera koji se zasnivaju na temelju argumenta autoriteta, zastupnik određene teze želi dokazati njezinu valjanost.

Stav teze koja će biti dokazivana u ovom radu, a čiji je glavni čimbenik argument autoriteta, upravo je onaj prvotni—argument autoriteta je pogrešan način dokazivanja koji za svrhu ima dokazati postavljene teze, ali ne na temelju valjanih dokaza i činjenica. Vrlo učestala metoda primjene ovog argumenta dolazi i u skrivenom obliku. Za razliku od pozivanja na vanjske autoritete ili njihovo izmišljanje, onaj koji dokazuje, samoga sebe postavlja kao autoritet. Mnogi u dokazivanju izbjegavaju način argumentacije primjenjivanjem argumenta autoriteta, ali se pri tome spotiču sami o sebe jer upravo od sebe grade autoritet, a na taj način i pogrešnu argumentaciju.

Prvenstvo argumenta autoriteta

Glavna teza ovog rada postavlja argument autoriteta iznad svih argumenata u postupku dokazivanja. Ona glasi da je sve što netko iznosi, a u svrhu obrane vlastitog mišljenja ili zagovaranja određene teze, moguće svesti na argument autoriteta. Prema mojem mišljenju ne samo da je prijeporan uobičajen, gotovo općeprihvaćen stav kako je primjena argumenta autoriteta pogrešan način dokazivanja, već su dokazi i činjenice koji se njemu suprotstavljaju, jednako tako svedivi na isti argument autoriteta ili ih je od njega jednostavno nemoguće odvojiti. Moja je teza dakle sljedeća: Na ‘istinu za mene’ je moguće zaključiti isključivo prema

3. Škarić, 98; Arthur Schopenhauer, *Eristička dijalektika: umijeće kako uvijek biti u pravu objašnjeno u 38 trikova*, prev. Mladen Ivanišević (Split: Marjan tisak, 2002), 46–52.

‘uvidu’ dok je u protivnom zaključivanje kompromis koji se temelji na ‘argumentu autoriteta’. Do tog se argumenta dolazi ‘odnosom teza-antiteza’ i ‘načelom odabira milosnika’.

Povjerenje u autoritet nije po sebi dobro ili zlo, štoviše, može biti i od iznimnog značaja za onoga koji autoritet prihvaća, ali jedino ukoliko se na taj način oslobađa svake sumnje, a time i straha i boli do kojih bi ona dovela. Ukoliko postoji sumnja, vrlo je vjerojatno da će se roditi i strah, a što je jasan pokazatelj da je metoda prema ‘načelu odabira milosnika’ i na temelju ‘odnosa teza-antiteza’, uistinu kompromis koji je moguće prihvatiti kao privremenu utjehu s obzirom na stanje duha subjekta koji se priklanja određenom autoritetu. Jedina bi valjana metoda, a koja je usklađena s navedenom tezom, bila ona u kojoj se po sebi (ne od sebe) izgrađuje autoritet. Izgradnju autoriteta je potrebno temeljiti po sebi, odnosno prema ‘uvidu’, a ne prema nizu argumenata autoriteta na temelju kojih se želi osnažiti vlastita tvrdnja.

‘Uvidom’ prestaje svaka mogućnost sumnje, a time i straha i boli koji su u međusobnoj ovisnosti, jer iz sumnje se često rađa strah, a iz straha nastaje bol. Ono što je problematično je provjeravanje stanja, a zbog nepriopćivosti ‘uvida’. Dosežnost, ali i bogatstvo, očituju se u nemogućnosti posredovanja ‘uvida’ na temelju čega bi bilo moguće ustvrditi na oslobođenje od ‘sumnje, straha i boli’. Onaj koji je uvidio ne može to posredovati drugome zbog čega ne može ni tvrditi kako se oslobodio ‘sumnje, straha i boli’. Bogatstvo i jedinstvenost iskustva upravo leži u nemogućnosti priopćavanja drugome. Ukoliko ipak postoji priopćavanje, ono ne mijenja stanje (stupanj razvoja pojedinca) onih kojima se priopćava jer je riječ o autoritetu koji posreduje svoje iskustvo.

No, moguće je ustvrditi da se dokida i problematičnost s obzirom na provjeravanje stanja, jer je ono isključivo u domeni subjekta koji prima ‘uvid’ i drugi mu subjekti ne mogu dodati ni oduzeti na primljenoj spoznaji. Pri tome je potrebno

napomenuti kako se takav ‘uvid’—odnosno onaj koji je sastavni dio teze koju se dokazuje ovim radom—ne odnosi na područje za koje bi mnogi ustvrdili da je realno, već na područje transcendentnog, a to znači da ‘ja’ nije oslobođen fizičke boli ili bilo koje poznate zakonitosti koja postoji u obliku fizičkog tijela svojstvenog čovjeku.⁴ Prema navedenom je razvidno da je ‘uvid’ samo privremeno stanje i oblik svojstven čovjeku nije dokinut već i dalje postoji.⁵

Teorijsko područje teze o prvenstvu argumenta autoriteta

Iznesena je teza o primatu ‘argumenta autoriteta’ prilično opsežna jer uključuje mnoge sastavnice koje je potrebno pobliže razmotriti i pojasniti. Navedene je sastavnice moguće podijeliti u dvije skupine. Prva se skupina odnosi na teorijsko područje teze, dok je druga usmjerena na praktični dio. Teorijskom području teze pripadaju: ‘istina za mene’; ‘uvid’; ‘argument autoriteta’; ‘odnos teza-antiteza’; ‘načelo odabira milosnika’; ‘sumnja, strah i bol’ te ‘načelo kontrasta’. Od navedenih je sastavnica onu o ‘načelu odabira milosnika’ moguće uvrstiti u granični slučaj, ako se razmatra i karakter, odnosno njegova nepromjenjivost. No, nije potrebno zagovarati tezu o nepromjenjivosti karaktera u obrazlaganju navedenog načela, dočim je isto moguće uvrstiti pod teorijsko područje teze o primatu argumenta autoriteta

Istina za mene

Kao sastavnica u teorijskom području teze o primatu argumenta autoriteta, ‘istina za mene’ je više pragmatična konstrukcija, negoli sastavnica kojom se iznosi

4. Za govor o različitim oblicima tijela, vidi Helena Petrovna Blavatsky i Charles Webster Leadbeater, *Snovi*, prev. Jurica Medved (Zagreb: CID-Nova, 2007); Charles Webster Leadbeater, *Astralna razina*, prev. Ratko Robel (Zagreb: CID, 1997); i Charles Webster Leadbeater, *Devahanska razina*, prev. Ratko Robel (Zagreb: CID, 1997).

5. Michael Foley, *Doba apsurdnosti: zašto nam moderan život ne dopušta da budemo sretni*, prev. Petra Štok (Zagreb: Naklada Ljevak, 2011), 230.

mišljenje o pojmu ‘istina’⁶. Naime, ako se u obzir uzme kako većina govornika zauzima stav da je istina nejasan ili izmišljen pojam, u tom je kontekstu ‘istina za mene’ samo jedan način odmaka, zbog pragmatičnosti u tezi o primatu argumenta autoriteta.⁷ Pragmatičnost se očituje u tome, što glavna teza ne zadire u područje istine, pošto se prihvaća stav kako je istina prilično nejasan pojam. Nejasan pojam istine, unutar opsega teze, promatra ‘ja’. Glavna teza kao pretpostavku ima priklanjanje stavu da je istina nejasna i meritum za procjenjivanje vrijednosti je postavljen u ‘ja’, a prema ‘uvidu’. Ukoliko se zauzme suprotan stav, odnosno onaj prema kojem bi istina bila jasan pojam te onaj kako je moguće do istine doći izvana (‘drugi’), tada postoji mogućnost da je glavna teza posve pogrešna. Ovime se potvrđuju stavovi izneseni u sastavnici ‘načelo kontrasta’.

Tezom se ne proklamira relativizacija istine, jer je prihvaćen stav kako je istina nejasan pojam, dočim je teza usmjerena na ‘ja’ kao ishodišno područje. Pošto ‘istini za mene’ prethodi ‘uvid’ i dokidanje argumenta autoriteta, posve je razumljivo da je ishodište ‘ja’. S obzirom da je ishodište u pojedinom subjektu, a ‘istini za mene’ prethode njezini uvjeti mogućnosti, postaje razvidno kako uobičajeno dokazivanje posredstvom jezika nije moguće. Uobičajeno dokazivanje nije moguće jer je ‘uvid’, kao jedan od uvjeta mogućnosti—nepriopćiv—baš kao što je to i iskustvo uopće. Upravo zbog nepriopćivosti ‘uvida’ kao uvjeta mogućnosti za realizaciju istinitosti prema kojoj ‘ja’ teži—a s obzirom na nejasnoću istine ili s obzirom na mogućnost prihvaćanja pojma istine kao nejasnog ili izmišljenog—sastavnice su teze, nakon dokidanja argumenta autoriteta, područje misterija rezervirano isključivo za ‘ja’. Kao što je već rečeno, čitava teza kao svoje ishodišno područje ima ‘ja’, odnosno

6. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “truth definition.”

7. Michel Meyer, Manuel Maria Carrilho, i Benoit Timmermans, *Povijest retorike od Grka do naših dana*, prev. Vanda Mikšić (Zagreb: Disput, 2008), 27.

pojedince sa svim njegovim odlikama. Pretpostavka teze je da je istina po sebi nejasna i ukazuje na to kako se nejasnoća istine dokida u 'ja' u kojem je učahurena, a to je 'istina za mene'. Do 'istine za mene' se dolazi 'uvidom' koji joj prethodi.

Uvid

Za 'uvid' kao teorijsko područje teze o prvenstvu argumenta autoriteta je karakteristično što prethodi postupku uklanjanja argumenta autoriteta, a uvjet je mogućnosti za upućivanje na 'istinu za mene'. 'Uvid' stoji nasuprot 'argumentu autoriteta'. 'Argument autoriteta' je prema tezi o prvenstvu argumenta autoriteta kompromis koji izvodi 'ja'. Predmet ovog rada nije govor o rješenju, odnosno 'uvidu', već o napuštanju 'argumenta autoriteta' kao uvjeta mogućnosti za realizaciju 'istine za mene'. Prijemljivost uz autoritet barijera je koja predstoji realizaciji ostalih sastavnica, dočim je najvažniji govor o dokidanju primata argumenta autoriteta. 'Uvid' je područje osobnoga i zbog toga nepriopćivoga i vrhunaravnoga iskustva koje ne proizlazi iz svakodnevnog, jednostavnog iskustva. Pošto je riječ o neizrecivom, sve o čemu je moguće govoriti je metoda, a upravo je takav govor predstavljen tezom o prvenstvu argumenta autoriteta.

Govor o 'uvidu' je na tragu onoga što je govorio Siddhārtha Gautama Buddha (o. 563–o. 483 pr. n. e.) koji je zagovarao napuštanje autoriteta i oslanjanje na vlastite snage. No, potrebno je primijetiti da i u sustavima koji izričito negiraju autoritet postoji 'intenzitet argumenta autoriteta' koji naprosto nije moguće otkloniti. Naime takvi se sustavi razlikuju od onih koji zagovaraju određeni autoritet ili ga od sebe stvaraju samo po svojem intenzitetu. O tim će sustavima više biti riječi u petom poglavlju. Prema predaji je Buddha rekao, "Obustavljanje je bola, monasi, za znalce i

vidjeoce, kažem, a ne za one koji nisu znalci i vidjeoci.”⁸ Snagu uvida—vizije—je izrekao i riječima, “Ostvarenje četiri onozemaljska puta moguće je jedino dubokom unutarnjom vizijom (*vipassana*), nestalnošću (*aniccata*) jadne prirode (*dukkata*) i bezličnošću (*anatta-ta*) svakog pojavnog procesa postojanja.”⁹ Navedeno odiše autoritetom, ali prema sustavu u kojem naglasak nije na autoritetu, no unatoč tome ‘argument autoriteta’ postoji u određenom intenzitetu jer živi kroz povijesnu osobu Buddhe.

Argument autoriteta

‘Argument autoriteta’ je temeljna sastavnica teze ovog rada, odnosno teze o prvenstvu argumenta autoriteta. Tezom se zagovara potreba napuštanja autoriteta (stanje svojevrstne sveopće sumnje) kao uvjet mogućnosti za realizaciju ‘istine za mene’. Smisao svega je potraga za istinom koja vrijedi za onoga koji je navedenom metodom uklanjanja prvenstva argumenta autoriteta doseže za sebe i po sebi. Ovdje je potrebno napomenuti kako ovaj rad ne zahvaća u područje ‘uvida’, a u kontekstu njegove realizacije u ‘ja’, već priprema ‘ja’ za stanje prijemljivosti na način izgradnje novog odnosa prema ‘drugima’, odnosno svemu onome što je izvan ‘ja’.

S obzirom na sustave s manjim intenzitetom ‘argumenta autoriteta’, zanimljivo je što Buddha tvrdi, “Ako neki čovjek tvrdi: ‘To je moje uvjerenje’, a izjava mu je dosljedna istini, iz tog još ne slijedi jednostran zaključak ‘samo je ovo istina, a sve ostalo je zabluda’, jer istinu uviđaju samo mudraci, i to svaki

8. Ksenija Premur, prir., *Buddhine besjede i Mahajanske sutre* (Zagreb: Demetra, 2002), 52; Za dodatno tumačenje uvida, vidi Leadbeater, *Devahanska razina*, 23.

9. Premur, 159.

pojedinačno, sam za sebe.”¹⁰ Prevladavanjem primata ‘argumenta autoriteta’, središte postaje upravo ono pojedinačno, odnosno ‘ja’ sa svim svojim karakteristikama. Na taj se način ostvaruje početni korak u izgradnji novog odnosa kojim se otvara put ostalim sastavnicama glavne teze. ‘Argument autoriteta’ je sastavnica koju je teško prevladati zbog čovjekove prijemljivosti na gotove predloške. O kreiranju vlastitog predloška, a time i odbacivanju već unaprijed zasnovanih, bit će riječi u sastavnicama glavne teze koje se odnose na praktični dio.

Odnos teza-antiteza

‘Odnos teza-antiteza’ je, u kontekstu glavne teze, zakonitost koja vlada u prijemljivosti ‘argumentu autoriteta’, a čija je uporaba kompromis zasnovan na toj zakonitosti. Upravo se kompromis očituje u primjeni ‘argumenta autoriteta’, a potpuno realizira ‘odnosom teza-antiteza’, koji je uvjetovan ‘načelom odabira milosnika’. U primjeni ‘argumenta autoriteta’, ‘odnos teza-antiteza’, očituje stanje u kojem se nalazi ‘ja’ prilikom prosuđivanja, odnosno donošenja suda o njemu važnom pitanju. Kada ‘ja’ odluči ispitati njemu relevantno pitanje, za njega postoje mogućnosti koji je moguće svesti na: odbijanje bilo kojeg autoriteta, prihvaćanje više ‘argumenata autoriteta’ ili prihvaćanje jednog od autoriteta. Zasigurno postoje i druge mogućnosti, no u eksplikaciji glavne teze one nisu nužne.

Odbijanje svih autoriteta je jedina mogućnost koja je uskladiva s glavnom tezom. Pri tome je potrebno imati na umu da u radu nije riječ o ‘uvidu’ koji stoji nasuprot ‘argumentu autoriteta’, dočim ne može biti u potpunosti jasno stanje u kojem se nalazi ‘ja’ koji odbacuje primat ‘argumenta autoriteta’. Naime, kod ove se

10. Bikhu Njanađivako, *Budizam* (Beograd: Prosvjeta, 1977), 39; Za dodatno tumačenje odnosa prema autoritetu, vidi Elaine Pagels, *Gnostička evanđelja*, prev. Vesna Kučera-Terzić (Zagreb: TELEdisk, 2002), 154.

mogućnosti radi o potpunom dokidanju bilo kojeg intenziteta ‘argumenta autoriteta’ pa i onom koji bi se odnosio na izgradnju autoriteta od samoga sebe. Mogućnost izgradnje autoriteta od samoga sebe, a prema navedenom, je moguća, ali je ona posve redundantna s obzirom na glavnu tezu—‘istina za mene’ je dio ‘ja’, odnosno ona je ograničena pojedinačnošću. Ograničenost se očituje u nemogućnosti priopćavanja, odnosno posredovanja stanja nakon ‘uvida’ od strane ‘ja’ na ‘druge’.

Prihvaćanje više autoriteta je vrlo često, no zbog ‘odnosa teza-antiteza’, nije moguće prihvatiti apsolutno svaki autoritet jer je takvo stanje paradoksalno¹¹. Posve je očito da je nagomilavanje autoriteta i prijemljivost na iste, prilično udaljena od dokidanja prvenstva ‘argumenta autoriteta’, no takva je mogućnost nužna, jer s obzirom na glavnu tezu čini kontrast pomoću kojeg je moguće prepoznati jedno u odnosu na drugo—ovdje je posve razvidna suprotstavljenost unutar već postojeće suprotstavljenosti. Prihvaćanje jednog od autoriteta je mnogo zahtjevnije od prihvaćanja više njih i na to se ‘ja’ odlučuje mnogo pažljivije, a odluku temelji na detaljnoj analizi. Druga je mogućnost da ‘ja’ o tome nije mnogo razmišljao pa prihvaća gotov predložak na koji je prijemljiv. Bez obzira kojoj se od dvije navedene mogućnosti ‘ja’ priklanja, u ‘odnosu teza-antiteza’, neizostavnim postaje ‘načelo odabira milosnika’ o kojem će biti riječi.

Načelo odabira milosnika

‘Načelo odabira milosnika’ je rezultat primjene ‘odnosa teza-antiteza’, a koji proizlazi kao rezultat prijemljivosti uz autoritet—prijemljivost uz ‘argument autoriteta’ je po sebi kompromis koji izvodi ‘ja’. Ovim se načelom želi opisati postupak koji izvodi ‘ja’ na temelju ‘odnosa teza-antiteza’. U postupku odlučivanja za

11. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “paradox.”

određeni autoritet, nad ‘ja’ se nadvijaju suprotstavljene misli (zbog toga ‘odnos teza-antiteza’ u kontekstu glavne teze) koje on valorizira prema sebi. Zbog procjene suprotstavljenih autoriteta u sebi, ‘ja’ se odlučuje za jedan ili više njih, a o čemu je već bilo govora.

Sada glavno pitanje postaje ono o načinu odlučivanja ‘ja’ za određeni autoritet ili više njih. Odgovor na ovo pitanje, a u kontekstu s glavnom tezom, je ‘načelo odabira milosnika’. Ovim se načelom želi pokazati kako se ‘ja’ ne može drugačije odlučiti za određeni autoritet, a time i prijemljivost na njega, nego prema sebi. Upravo prema sebi bira svog miljenika (zbog toga—‘načelo odabira milosnika’) pri čemu je u vidu potrebno imati sve sastavnice ‘ja’, ponajviše karakter. Bez obzira na mišljenje o karakteru kao determiniranom ili s mogućnošću jezgrovite promjene, postupak ‘načela odabira milosnika’ je o njemu posve neovisan jer je i dalje riječ o pojedinačnom s određenim karakteristikama.

‘Ja’ favorizira određenu stranu s obzirom na suprotstavljene misli koje procjenjuje i odlučuje se prema sebi. Na taj način postaje prijemljiv za određeni autoritet ili više njih i prihvaća kompromis koji nastaje prijemljivošću uz ‘argument autoriteta’. Bitno je primijetiti da u ‘ja’ postoji sukob koji se razrješava prema sebi, što znači da je izvedeno dvostruko prijanjanje uz ‘argument autoriteta’ s, naravno, različitim intenzitetom. Prvotno prijanjanje se očituje u postavljanju sebe kao merituma za procjenjivanje autoriteta (odnosi se na ‘načelo odabira milosnika’), drugotno prijanjanje je upravo ono koje se očituje kao prihvaćanje određenog autoriteta ili više njih s obzirom na njima suprotstavljene. U prvom je slučaju riječ o slabijem intenzitetu prijanjanja uz ‘argument autoriteta’ i to na način izgradnje autoriteta od samoga sebe, dočim je u drugom riječ o jačem intenzitetu jer se očituje kao prijanjanje uz jedan ili više autoriteta procijenjenih na temelju ‘načela odabira milosnika’.

Riječ je o vrlo zanimljivoj situaciji, jer je prije prijanjanja u sustav procjene uključen slabiji intenzitet ‘argumenta autoriteta’ koja zajedno s prijanjanjem uz određeni autoritet ili više njih, čini prijemljivost uz ‘argument autoriteta’ utoliko većom. Naime, ovdje nije riječ o vjeri, koja bi se temeljila na prihvaćanju određenog autoriteta ili više njih bez prethodno izvedene temeljite analize, već o procjenjivanju prema sebi i odlučivanju za određeni autoritet. Prema navedenom je posve razvidno da je, s obzirom na glavnu tezu, vjera stanje manjeg intenziteta prijanjanja uz ‘argument autoriteta’ jer nema prethodne temeljite analize suprotstavljenih autoriteta.

No, unatoč izrečenom, posve je jasno da ‘ja’ može suprotstavljati i one autoritete koji zahtijevaju vjeru, dočim bi takva situacija bila posve ekvivalentna onoj u kojoj se prijanjanje autoritetu ne temelji na vjeri i za koje je prethodno izvedena temeljita analiza—što je jezgra ‘načela odabira milosnika’. Ovdje je riječ o slučaju koji je obrađen u ‘odnosu teza-antiteza’, a odnosi se na prihvaćanje gotovog predloška, što je usporedivo s vjerom i o čemu će više biti riječi u sastavnici ‘prijanjanje gotovom predlošku’ koja je uvrštena u praktični dio teze o prvenstvu argumenta autoriteta.

Sumnja, strah i bol

‘Sumnja, strah i bol’ su, u kontekstu glavne teze, produkt kompromisa prema ‘odnosu teza-antiteza’ i ‘načelu odabira milosnika’. ‘Sumnja, strah i bol’ su u odnosu određene ovisnosti. Iz sumnje—koja proizlazi iz kompromisa, odnosno priklanjanja ‘argumentu autoriteta’—rađaju se strah i bol. Svaka od ove sastavnice može postojati i zasebno, ali obično dolaze zajedno pa je moguće ustvrditi na određeni stupanj njihove interdependencije. S obzirom na glavnu tezu, sumnja je glavni pokretač straha i boli. Sumnja je sastavnica koja je utkana u procjenjivanje autoriteta, dočim postaje razvidno da joj prethodi priklanjanje autoritetu, ‘odnos teza-antiteza’ i ‘načelo odabira milosnika’.

Stil života je od velike važnosti prilikom razmatranja sastavnice sumnje, a o njemu će više biti riječi u praktičnom području teze o primatu argumenta autoriteta. Povezanost između ‘stila života’ i sumnje se očituje i u Buddhinim riječima kojima uspoređuje rađanje sumnji sa stegom redovničkog i svetog života, uz naglasak kako se takvim načinom življenja otklanjaju svake sumnje.¹² Strah proizlazi iz sumnje i s obzirom na glavnu tezu, posve je suprotan od Aristotelovog govora o strahu, odnosno dalekim zlima. Aristotel tvrdi, “Ljudi se, naime, ne plaše odveć dalekih zala. Svatko, naime, zna da će umrijeti, ali ako smrt nije na pragu, na nju nitko ne misli.”¹³ S obzirom na ‘sumnju, strah, bol’ i glavnu tezu, ovdje je upravo riječ o trajnom strahu koji uzrokuje nelagodu i bol, a ne prolaznom stanju uzrokovanom vanjskim prilikama.

‘Sumnja, strah i bol’ imaju i svrhu utvrđivanja kompromisa koji proizlazi prijanjanjem uz ‘argument autoriteta’. Unatoč navedenom, glavna teza je u potpunosti pogrešna ukoliko su prijanjanjem uz ‘argument autoriteta’—bilo prijanjanjem uz gotovi predložak ili uz autoritet ili više njih na temelju ‘načela odabira milosnika’—‘sumnja, strah i bol’ u potpunosti otklonjeni. Utjeha i / ili zadovoljstvo koji proizlaze iz priklanjanja ‘argumentu autoriteta’ ne znače i otklanjanje ‘sumnje, straha i boli’. Kao i uobičajeno iskustvo, ovakva su stanja—s obzirom na prijanjanje ‘argumentu autoriteta’ i svim sastavnicama koje su uključene u teorijsko i praktično područje teze—nepriopćiva, što znači da su dokučiva isključivo u području ‘ja’, odnosno pojedinačnoga.

12. Premur, 251; Za dodatno tumačenje sastavnice sumnje, straha i boli, vidi Pagels, 148–49; Leadbeater, *Devahanska razina*, 27.

13. Aristotel, *Retorika*, prev. Marko Višić (Zagreb: Naprijed, 1989), 96.

Načelo kontrasta

‘Načelom kontrasta’ se opisuje potreba za svim o čemu je do sada bilo riječi, poglavito za prvenstvom ‘argumenta autoriteta’. Sve dok postojeće sastavnice teze nisu u potpunosti razvidne i dok se tezom o primatu argumenta autoriteta ne nazire odnos kontrasta, nije moguće iznaći valjano rješenje. Kao što se dan raspoznaje u odnosu na noć, tako se i odvajanje od ‘argumenta autoriteta’ može nazrijeti jedino temeljitim upućivanjem u tezu o njegovom prvenstvu. Uz ovo je potrebno dodati kako se članovi takvog kontrasta ne procjenjuju gotovim predlošcima (zakoni, moral i tome slično), kao što to može činiti ‘ja’ primjenom ‘načela odabira milosnika’, a prema ‘odnosu teza-antiteza’.

Suprotstavljenim se stranama u kontrastu ne pridaju značajke ‘dobar’ ili ‘zao’; ‘logičan’ ili ‘nelogičan’; ‘istinit’ ili ‘neistinit’. Takve se sudionike prihvaća upravo onakve kakvi oni jesu bez potrebe za određenim kategorizacijama. To znači da među njima vlada interdependencija, odnosno da članovi u kontrastu ne bi mogli opstojati zasebno ili se o njima ne bilo moglo govoriti i na njih zaključivati bez njihove suprotnosti—upravo je zbog toga riječ o ‘načelu kontrasta’. Članovi u kontrastu dolaze u paketu, a taj je paket nužnost koja se podastire ‘ja’—ne postoji ‘dan’ i ‘noć’ već postoji ‘dan i noć’. Upravo je to princip dualizma¹⁴ koji je s obzirom na glavnu tezu više pragmatično polazište nego konačno stanje. O tome mnogo govori i Neale Donald Walsch, a čime se pokazuje kako neka stvar ne može ni postojati bez svoje suprotnosti, pri čemu je potrebno zadržati se na području imanentnog.¹⁵

14. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “dualism.”

15. Neale Donald Walsch, *Razgovori s Bogom: jedan neobični dijalog*, prev. Marinka Boljkovac (Zagreb: V.B.Z., 1999), 1:35, 49; Za dodatno tumačenje sastavnice načela kontrasta, vidi Pagels, 143–44.

Pored navedenog je značajna i Aristotelova tvrdnja koje se dotiče u kontekstu govora o vještinama koje mogu zaključivati na osnovu suprotnosti. Aristotel u *Retorici* tvrdi, “Od ostalih vještina nijedna se ne bavi zaključivanjem iz suprotnih premisa; to jedino čine dijalektika i retorika, jer se obje podjednako dotiču suprotnosti.”¹⁶ Ovom je tvrdnjom naznačena povezanost između retorike i njezinog argumentacijskog dijela, između metoda uvjeravanja općenito i teze o prvenstvu argumenta autoriteta te odnosa suprotnosti u premisama, odnosno ‘načela kontrasta’ u glavnoj tezi.

Praktično područje teze o prvenstvu argumenta autoriteta

Kako je već izneseno u teorijskom području teze o primatu argumenta autoriteta, teza uključuje sastavnice koje je moguće podijeliti na teorijsko i praktično područje. U teorijskom je području bilo riječi o sljedećim sastavnicama: ‘istini za mene’; ‘uvidu’; ‘argumentu autoriteta’; ‘odnosu teza-antiteza’; ‘načelu odabira milosnika’; ‘sumnji, strahu i boli’ te ‘načelu kontrasta’. Nakon teorijskog područja je otvoren put za praktični dio, a sve u svrhu obrazlaganja glavne teze: ‘istina za mene’ je temeljno odredište prema kojem je ‘ja’ upućen, a na temelju ‘uvida’. ‘Uvid’ je uvjet mogućnosti za upućivanje na ‘istinu za mene’, a na način otklanjanja ‘argumenta autoriteta’ koji je kompromis jer se izvodi pomoću ‘odnosa teza-antiteza’ i prema ‘načelu odabira milosnika’. Produkt kompromisa prema navedenom odnosu i načelu jesu—‘sumnja, strah i bol’ koji su u interdependenciji.

Kao i svaka teorijska sastavnica teze o prvenstvu argumenta autoriteta, tako i svaka sastavnica praktičnog područja zahtijeva pobliže razmatranje i analizu, a sve kako bi glavna teza bila valjano razumijevana. Praktično područje glavne teze

16. Aristotel, 5.

sadrži: ‘pogled na svijet’; ‘stil života’; ‘usmjerenost na izvršenje zadatka’ te ‘prijanjanje gotovom predlošku’.

Pogled na svijet

Vrlo bitna sastavnica praktičnog područja glavne teze je i ona koja govori o odnosu prema svijetu. Stav o svijetu može biti posljedica uvjerenja, odnosno indoktriniranosti određenim autoritetom, jer je svaki argument u konačnici svediv na argument autoriteta. Pored navedenoga, ‘pogled na svijet’ može proizlaziti i iz ‘uvida’, ali to nije niti može biti predmet ovog rada, zbog svega dosad izrečenog—poglavito onog što je rečeno pod ‘uvidom’. Iz čega god proizlazio, ‘pogled na svijet’ može biti dvojak. Iako se može činiti da je tvrdnja o dvojakosti stava o svijetu uvelike pojednostavljena i da mogu postojati—kao i u usporedivim stavovima o određenim predmetima, mnogi međuoblici—u kontekstu glavne teze i s obzirom na mogućnost svedivosti na dvojakost, u daljnjem će izlaganju biti upotrjebljena takva podjela. Prvi stav o svijetu bi bio onaj kojim se potvrđuje ovaj svijet kao nešto stvarno, kao cjelina u kojoj je moguće proizvesti određeni učinak, u kojem je moguće ostvariti zamišljeno—zapravo jedino na što je moguće zaključiti i čemu se moguće utjecati, ono u čemu je moguće pronaći uporište.

Drugi stav o svijetu je onaj kojim se ovaj svijet negira, kao nešto prividno, kao cjelina u kojoj nije moguće ostvariti sebe, u kojem nije moguće ostvariti zamišljeno jer je prividan i time nestvaran—zapravo nešto što je potrebno u potpunosti negirati i čemu se nije potrebno utjecati i ono u čemu, prije svega, nije moguće pronaći uporište. Različiti sustavi i mišljenja, o kojima će biti riječi u sljedećim poglavljima, zauzimaju drugačiji stav. Takvi su stavovi, s obzirom na brojnost iskaza i ograničenost sustava koji će biti izloženi, svedivi upravo na dva navedena pogleda na svijet.

Posve je razvidno, da se s obzirom na stav o svijetu kao praktičnom dijelu u kontekstu glavne teze, odnos prema glavnoj tezi mijenja. To znači, da postoje četiri mogućnosti profiliranja 'ja', a s obzirom na dosad izrečeno. 'Ja' može biti prijemljiv na određeni autoritet ili više njih što znači da upravo prema toj prijemljivosti gradi svoj 'pogled na svijet', jer ona iz nje proizlazi. Prema uvjerenju temeljenom na 'argumentu autoriteta', 'ja' gradi 'pogled na svijet' koji može biti dvojak—potvrđivanje ili negiranje. Ako stav o svijetu proizlazi iz 'uvida', on tada prema 'ja' koji po sebi (ne od sebe, što se odnosi na izgradnju 'argumenta autoriteta' od 'ja') vrednuje, može ponovno biti dvojak—potvrđivanje ili negiranje. Postoje dakle četiri mogućnosti profiliranja 'ja': prva je mogućnost ona u kojoj 'ja' na temelju prijemljivosti 'argumentu autoriteta' potvrđuje ovaj svijet; druga je mogućnost ona u kojoj 'ja' na temelju prijemljivosti 'argumentu autoriteta' negira ovaj svijet; treća je mogućnost kad 'ja' na temelju 'uvida' potvrđuje ovaj svijet i četvrta je mogućnost ona kad 'ja' negira ovaj svijet na temelju 'uvida'.

Prema navedenom, postoje četiri mogućnosti na temelju kojih se realizira 'pogled na svijet'. Razlika između dvojakosti je ogromna, no ukoliko ona proizlazi na temelju prijemljivosti na 'argument autoriteta', ta je dvojakost s ogromnom diskrepancijom među stavovima posve zanemariva, jer je riječ o kompromisu. Taj se kompromis, a što je bilo prethodno rečeno, temelji na 'odnosu teza-antiteza' i 'načelu odabira milosnika'. Ovdje je, kao i u razumijevanju svih ostalih sastavnica, u vidu potrebno imati 'načelo kontrasta' koje je prepoznatljivo i u slučaju 'pogleda na svijet'. Posebno je važno u vidu iznova imati ono što je rečeno pod 'načelom kontrasta', a odnosi se na pridavanje značajki suprotstavljenim stranama.

Stil života

Stilom života kao sastavnicom u praktičnom području glavne teze se pokazuje mogućnost diskrepancije između načina na koji 'ja' živi i njegovih

uvjerenja, u čemu se pokazuje sličnost s prethodno obrađenom sastavnicom o ‘pogledu na svijet’. Kao i u prethodno navedenoj sastavnici, i ovdje ‘ja’ može biti indoktriniran ili može vrednovati po sebi, no u oba se slučaja mora opredijeliti za određeni ‘stil života’. Obično je slučaj da ‘ja’ odabire ‘stil života’ koji je usklađen s njegovim prijanjanjem uz ‘argument autoriteta’ ili vrednovanju po sebi—ovisno o naravi takvih uvjerenja i vrednovanja, ‘ja’ se opredjeljuje za njemu odgovarajući ‘stil života’.

Kao što je obrazloženo u prethodnom naslovu i ovdje je slučaj da zapravo postoje dva ‘stila života’. Kao što je već navedeno u ‘pogledu na svijet’, i ovdje je moguće govoriti o različitim međuoblicima, ali zbog mogućnosti svedivosti na dva osnovna, dovoljno je govoriti o dva moguća oblika stila življenja. ‘Stil života’, kao što je to prethodno rečeno, može biti rezultat suglasnosti između prijanjanja određenom ‘argumentu autoriteta’ ili sukladan vrednovanju po sebi, ali on može od njih biti i posve različit. Netko može biti uvjeren u ‘argument autoriteta’ koji zagovara negiranje ovog svijeta, ali opet živjeti obiteljskim životom, a može postojati i takav ‘ja’ koji je uvjeren onim ‘argumentom autoriteta’ koji zagovara potvrđivanje ovog svijeta, pa živjeti krajnje povučenim ‘stilom života’. S obzirom na prethodno navedene slučajeve, isto je moguće zaključiti ako je riječ o vrednovanju po sebi.

Potrebno je ustvrditi kakav to ‘stil života’ zapravo može biti. Pošto u odnosu na prijanjanje autoritetu i vrednovanje po sebi postoji dvojakost koja je izvedena jer je međuoblike moguće svesti na takvu podjelu, s obzirom na stav o svijetu također postoje dvije mogućnosti, odnosno sveukupno četiri s obzirom na dva ‘pogleda na svijet’ i dva ‘stila života’. Što zapravo znači ‘stil života’ u kontekstu glavne teze i kakav on može biti? ‘Stil života’ je naprosto način bivovanja u okruženju u kojem se ‘ja’ nalazi, a koji može i ne mora biti sukladan s njime. Pojednostavljenje je moguće dovesti do krajnje granice u kojem zapravo ‘ja’—bez promatranja u kontekstu apsolutnoga—ne može živjeti izvan svijeta iako ‘ja’ negira

svijet, odnosno zauzima takav stav o svijetu, bez obzira na izvor iz kojeg takav stav potječe ('argument autoriteta' ili po sebi).

Što bi uključivala mogućnost 'stila života' kojim se negira svijet i je li moguće živjeti izvan svijeta? 'Ja' je postavljen u svijet, ali ga se sve što on sačinjava—sve što je on po sebi i za sebe—uopće ne dotiče. Za takav bi se 'stil života' moglo ustvrditi da uvelike potječe od 'pogleda na svijet', a što je moguće usporediti s tvrdnjom kako ovaj svijet ni 'po sebi' ni 'za sebe' nije ništa, pa i s govorom o svijesti i odlasku u beskućnike.¹⁷ S obzirom na različite sustave o kojima će biti riječi u sljedećim poglavljima, a koji temelje svoje iskaze na 'argumentu autoriteta' ili isti argument čine od sebe te onima koji negiraju autoritet, mnogo će jasnijim postati sve što je rečeno s obzirom na 'stil života'.

Usmjerenost na izvršenje zadatka

U onome na što se glavna teza ne odnosi, a to je područje imanentnog, moguće je primijetiti obrazac koji se prostire znatno dalje no što bi se od njega očekivalo. Naime, riječ je striktnoj usmjerenosti na izvršenje određenog zadatka. Kao i ostale sastavnice, i ovu je potrebno promatrati isključivo u kontekstu teze, kako bi se valjano razumijevala i teza i njezine sastavnice. 'Usmjerenost na izvršenje zadatka' pokušava objasniti postupke kojima je 'ja' sklon prilikom djelovanja. Takvom se usmjerenosti iz vida gubi većina sastavnica 'ja' pa 'ja' djeluje isključivo kako bi ostvario određeni cilj, pri tome ne obraćajući pažnju na metodologiju ostvarenja tog cilja, a kamoli na odnos između 'ja' i 'drugi', odnosno odnos onoga koji djeluje i okruženja u kojem ili na koje djeluje. Primjena ovog obrasca kao posljedicu ima

17. Njanađivako, 31–34.

mehanicističko usmjeravanje ‘ja’, dočim je mogućnost porasta intenziteta za prijanjanje ‘argumentu autoriteta’ utoliko veća.

Djelovanje na način usmjerenosti izvršenja zadatka sa sobom donosi i ‘prijanjanje gotovom predlošku’, što je sastavnica o kojoj će također biti riječi. Ovdje bi se moglo govoriti i o determiniranosti karaktera, mogućnosti koja nije bila potrebna ni kao hipoteza pomoću koje bi se ustvrdilo na djelovanje prema ‘načelu odabira milosnika’. No, posve je razvidno kako je karakter, kao jedna od temeljnih sastavnica ‘ja’, od iznimne važnosti prilikom razmatranja teorijskog i praktičnog područja teze o primatu argumenta autoriteta, u što je uključen i problem svijesti¹⁸ o sebi samome.

Prijanjanje gotovom predlošku

‘Usmjerenost na izvršenje zadatka’ vodi do prijanjanja ‘ja’ gotovom predlošku. Takav se gotov predložak može pronaći ponajprije u mnogim institucijama. Pored prijanjanja ‘ja’ ‘argumentu autoriteta’, omogućena je i izgradnja vlastitog predloška na temelju već obrađenog ‘načela odabira milosnika’. U slučaju kreiranja vlastitog predloška, riječ je o sastavljanju određenih vrijednosti za ‘ja’ od njega samoga ili pasivno prihvaćanje već unaprijed definiranih vrijednosti koje su društveno prihvatljive i u većini slučajeva uvelike kulturološki zadane.

‘Ja’ može preuzeti postojeći predložak i na njemu temeljiti svoje stavove, kao one o ‘pogledu na svijet’ i o ‘stilu života’ o kojima je bilo riječi. Takvo prihvaćanje može biti i polupasivno, odnosno i aktivno i pasivno, ako ‘ja’ uvodi modifikacije u predložak koji je prihvatio. Ako ‘ja’ ne upotrebljava gotov predložak, tada može izgraditi vlastiti na način na koji on to želi, ali je pri tome potrebno imati u vidu i mogućnost izgradnje autoriteta od samoga sebe—jer u navedenom slučaju ‘ja’

18. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “consciousness.”

vrednuje i izgrađuje od sebe, stoga je i prisutna mogućnost prijanjanja uz ‘argument autoriteta’ iako to ne mora biti slučaj.

Primjer za određeni gotov predložak je religija. Pored religije postoje i brojni filozofski sustavi i ideologije čije je gotove predloške moguće prihvatiti te ih, s obzirom na ‘ja’, modificirati ili ih pasivno prihvatiti. Sustavi koji po sebi zagovaraju odvajanje od autoriteta, vrlo izravno izražavaju mišljenje o onome što sadrži ova sastavnica teze o primatu argumenta autoriteta. Najočitiiji je primjer budizam¹⁹, no podudarne je stavove moguće pronaći i u brojnim istočnim religijama. Pri tome je važno spomenuti kako budizam nije definiran kao religija već kao filozofski sustav o kome će biti riječi u poglavlju koje će sadržavati sustave koji po sebi zagovaraju odvratanje od autoriteta, a time i ‘argumenta autoriteta’.

Mnogi su izrazili svoje mišljenje o religiji, no možda je najjasnije ono Michaela Foleya koji tvrdi:

Religija je velika jedinstvena teorija svega koja onima što su spremi ponuditi svoju apsolutnu odanost brendu otvara jedinstven dućan sa svekolikom intelektualnom i duhovnom opremom (budizam je časna iznimka). Nije li luksuz kada se svaki problem može objasniti i riješiti unaprijed spremnim rješenjem?²⁰

Foley to na sarkastičan način naziva ‘luksuzom’, ali je zapravo riječ o uobičajenom prijanjanju uz ‘argument autoriteta’. No, ovdje je u vidu potrebno imati ono što je rečeno s obzirom na prijanjanje autoritetu i ‘sumnji, strahu i boli’ koji nisu nužne manifestacije prijanjanja uz gotove predloške. Pored navedenoga, potrebno se prisjetiti i svega što je rečeno pod ‘načelom kontrasta’, a sve u svrhu valjanog razumijevanja glavne teze kojom se ne odbacuje niti teži pridavanju značajki bilo

19. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “Buddhism.”

20. Foley, 85.

kojoj religiji ili filozofskom sustavu, baš naprotiv, prihvaća ih se kao nužnost u postupku odvajanja od 'argumenta autoriteta'.

Jedan od glavnih uzroka prijanjanju uz 'argument autoriteta' na temelju gotovog predloška, je 'kronični nedostatak sadržaja' kojim 'ja' raspolaže. Taj nedostatak sadržaja utječe na intenzitet kojim 'ja' teži prema gotovom predlošku u kojem je naglasak na rješenjima koja proizlaze iz bogatstva sadržaja. Na taj način 'ja' postaje prijemljiv uz autoritet i bez obzira na koji se način manifestira takvo prisvajanje gotovog predloška, posve je jasno da je riječ o prihvaćanju 'argumenta autoriteta'. Pošto je u slučaju 'uvida', a koji se s obzirom na tezu promatra kao kontrast 'argumentu autoriteta', također naglasak na sadržaju, postaje jasno na temelju čega je omogućeno anuliranje gotovog predloška koji donosi prihvaćanje autoriteta.

U prvom je poglavlju ovog rada, koji govori o 'argumentu autoriteta' kao o temelju persuazivnosti, iznesena glavna teza sa svojim sastavnicama. Sastavnice uključuju teorijsko i praktično područje i bitne su za valjano razumijevanje teze o primatu argumenta autoriteta. Sve što je izneseno je temelj za razumijevanje svega onog o čemu će biti riječi u sljedećim poglavljima. S obzirom na metode uvjeravanja, točnije dijalektiku, ovdje poimanu kao argumentacijski dio retorike, od iznimne su važnosti mnogi drugi argumenti, za koje se glavnom tezom tvrdi kako su svedivi na 'argument autoriteta'. Upravo će o tome biti riječ u sljedećem poglavlju koje, prije svega, govori o djelu *Eristička dijalektika*.

DRUGO POGLAVLJE

RETORIKA DEVETNAESTOG STOLJEĆA

Samo mali broj umije misliti, ali svatko želi imati mišljenje. Što im onda drugo preostaje nego da, umjesto da ga sami stvore, preuzmu već stvoreno od drugih?

—Arthur Schopenhauer, *Eristička dijalektika*

Svako razdoblje u povijesti retorike proučava odnos između *ethosa*, *pathosa* i *logosa*. Još je Aristotel (384–322 pr. n. e.) ustrajao u retoričkom odnosu kojim se povezuje govornika i slušateljstvo putem jezika.¹ U tom procesu komunikacije *ethos* predstavlja govornika, njegovu moralnu snagu, karakter i autoritet, *pathos* predstavlja one koji govornika slušaju i koje obuzimaju osjećaji prilikom slušanja, dok *logos* predstavlja govor, odnosno dimenziju jezika koja je određena i stilom, razumom, figurama i argumentima. Upravo zbog toga što se retorika kroz povijest promatra kao odnos između *ethosa*, *pathosa* i *logosa*, takav je odnos uočljiv i u devetnaestom stoljeću. U devetnaestom stoljeću *logos* i *pathos* ne pogoduju izravno retorici, nego rehabilitaciji disciplina poput povijesti i pjesništva, koje su također sastavni dio retorike u općem smislu. Utjecajem filozofije Georga Wilhelma Friedricha Hegela (1770–1831) dolazi do vrednovanja povijesnoga pristupa, a utjecajem romantizma i do pojačanog uvažavanja pjesništva.

Razlog slabljenja retorike u devetnaestom stoljeću je moguće pronaći u razdoblju renesanse, odnosno kraju renesanse kad retorika gubi status uzvišena umijeća, i kad postaje umijeće služenja moćnicima ili je u službi prevođenja Svetoga pisma. U devetnaestom je stoljeću s obzirom na retoriku razvidna i reakcija na Francusku revoluciju i Napoleonova osvajanja, ali i obnova katoličkih vrijednosti koje su inkorporirane u *ethos* na europskome kontinentu. Ne samo da su konzervativne

1. Meyer, Carrilho, i Timmermans, 179–80.

vrijednosti jedina karakteristika *ethosa* europskog kontinenta, već se retorika zbog romantičkih ideala, upotrebljava u obrani kršćanstva.

Ponovno se aktualizira tema o iskvarenosti retorike koja je prisutna još od antičkih vremena. Reaktualizacija teme o iskvarenosti retorike dolazi od strane renesansnih humanista i protureformatora. Razlog zbog kojeg to žele ovi prvi je povratak antičkim znanjima, koji u usporedbi s razlogom protureformatora djeluje prilično suptilno, a taj je obnova autentičnosti kršćanske vjere, ali i obrana apsolutnog papina autoriteta, uključujući i obranu autoriteta monarhije koje podržavaju papu. Upravo početkom devetnaestog stoljeća retorički nostalgičari hodaju istim stazama navedenih političko-vjerskih ideala.

Uvod u erističku dijalektiku

Iako je retoriku devetnaestog stoljeća moguće razumijevati kao povratak *ethosa* i postojanja tradicionalnih te novih i progresivnih vrijednosti, središnja je ideja i dalje sinteza *pathosa* i *logosa*, odnosno razuma i osjećaja.² Takva sinteza se očituje u dvije tradicije: jedna je hermeneutička tradicija, a druga je anglosaksonska tradicija empirističke psihologije. Hermeneutička tradicija povezuje receptivnost i racionalnost zbog tumačenja bilo kojeg oblika komunikacije uključujući i vjerske tekstove.

Ovu tradiciju u užem smislu zastupaju autori: Friedrich Ernst David Schleiermacher (1768–1834), Arthur Schopenhauer (1788–1860) i Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844–1900). U širem je smislu ovim autorima moguće pridružiti i Pierrea Fontaniera (1765–1844). Druga tradicija je ona anglosaksonska kojoj je primarna orijentacija osjetilno podrijetlo ideja. Nakon nadovezivanja na osamnaesto stoljeće i autore Richarda Whatelyja (1787–1863) i Alexandera Baina (1818–1903), dolaze

2. Meyer, Carrilho, i Timmermans, 184–89.

novi autori koji promišljaju o evoluciji čovjeka, a to su Herbert Spencer (1820–1903) i Charles Darwin (1809–82).

Schopenhauer ima vrlo veliki utjecaj unutar hermeneutičke tradicije i to svojim djelom *Eristička dijalektika ili Umijeće kako uvijek biti u pravu* (1830–31). On postavlja pitanje o onome što stoji u pozadini govora i nije izravno, a to je vrijednost koju govor ima u umu onoga koji sluša (tj. koji je utjecaj *ethosa* na *pathos*). Za Schopenhauera sadržaj govora, odnosno *logos*, sada postaje manje bitan i on promišlja o argumentacijskoj vrijednosti govora i njegovu utjecaju na *pathos* i to bez obzira na istinu.

Schopenhauer uz snagu argumentacije, govori i o očitovanju volje koja je i temeljni pojam njegove filozofije, uključujući i njezine različite iskaze. Cilj je nametnuti vlastito mišljenje bez obzira na mišljenje drugoga i istinu pa i onda ako je istina na suprotnoj strani. U *Erističkoj dijalektici* Schopenhauer piše o težnji, kojom čovjek svim mogućim sredstvima, nastoji obraniti vlastito mišljenje. Schopenhauer navodi, “Zbog toga se u nama javlja maksima: usprotiviti se argumentu protivnika čak i onda kada izgleda da je ispravan i kada pobija naš dokaz.”³

Schopenhauerova je *Eristička dijalektika* jezgra pomoću koje je moguće valjano poimati glavnu tezu ovog rada, odnosno svedivost svakog argumenta na ‘argument autoriteta’. Upravo će zbog toga biti obrađeni argumenti koji se učestalo ponavljaju i kojima se nastoji uvjeriti u ono što se zagovara određenom tezom. *Eristička dijalektika* nije samo pomoćno sredstvo i osnova za razumijevanje teze o primatu argumenta autoriteta, nego je ona i uvod u poglavlja u kojima će biti predstavljeni sustavi s različitim odnosom prema ‘argumentu autoriteta’.

3. Schopenhauer, 7.

Schopenhauerova eristička dijalektika

Nakon uvida u odnos između *ethosa*, *pathosa* i *logosa* u retorici devetnaestog stoljeća, postavljeni su temelji za proučavanje Schopenhauerova djela *Eristička dijalektika*. Tek nakon proučavanja povijesti retorike, osobito devetnaestog stoljeća, u kojemu se javljaju retoričke ideologije i filozofije, moguće je upustiti se u proučavanje dijalektičkih trikova, čije izlaganje predstavlja sadržaj Schopenhauerova djela *Eristička dijalektika*. Obrana vlastitog mišljenja bez obzira na istinu zahtijeva poznavanje mnogo toga pored same dijalektike, koju Schopenhauer razumijeva kao umijeće prepiranja i to ono u kojem je cilj da se uvijek bude u pravu.⁴ Ono što je karakteristično za erističku dijalektiku—kojom se od antičkoga vremena prije Schopenhauera gotovo nitko nije značajnije bavio, a svi su je vehementno upotrebljavali kao i danas, samo na to nisu i ne obraćaju pažnju—što ponovno mnogo govori o metodama uvjeravanja.

Termin ‘eristička dijalektika’ je grčkog podrijetla (*eristiké tékhnē*), što općenito znači vještinu prepiranja, a u filozofiji vještinu raspravljanja, polemiziranja i debatiranja. Dijalektika može imati različita značenja, a u kontekstu djela *Eristička dijalektika*, ona je vještina, odnosno umijeće raspravljanja. No, eristika se razumijeva i prema grčkoj riječi *erízein* što znači ‘svađati se’.⁵ *Eristička dijalektika* za cilj ima obranu vlastitog mišljenja, dopuštenim i nedopuštenim sredstvima, a bez obzira na istinu. Cilj je obrana onoga što pojedinac zastupa i pri tom se ne biraju sredstva (*per fas et nefas*), dočim je erističku dijalektiku moguće povezati i s onim iskvarenim u

4. Schopenhauer, 5.

5. *Hrvatski jezični portal*, s.v. “eristika,” http://hjp.srce.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFxvUBE%3D&keyword=eristika (pristupljeno 27. srpnja, 2011); *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “eristic”; Schopenhauer, 13.

čovjeku, zbog čega je Schopenhauer ostavio ovo djelo kao predložak za one koji se namjeravaju detaljnije baviti erističkom dijalektikom.⁶

Od kakvog je značaja govor o erističkoj dijalektici? Budući da je erističkoj dijalektici sklon svaki um, odnosno na nju nije imun nijedan pojedinac, bilo da je svjestan ili ne njezine primjene u svakodnevnom životu, govor o erističkoj dijalektici postaje posve opravdan. Proučavanje argumentacije erističke dijalektike nije samo od pomoći svakom retoričaru i retoru, već i ljudima uopće, a koji ne obraćaju previše pažnju na govor i sadržaj govora. Poznato je da neverbalni ili sugovorni znaci mogu uvelike prevladati verbalne, ali stanje postaje složenije ako se u sve umiješa i eristička dijalektika.⁷ Upravo je zbog toga proučavanje često korištenih argumenata erističke dijalektike važno, jer je primjenu istih moguće često čuti, a ljudi učestalo upotrebljavaju i različitu argumentaciju u literaturi kako bi obranili vlastito mišljenje. Razumijevanju erističke dijalektike prethodi upućenost u okruženje u kojem je djelo nastalo, proučavanje “Osnova svake dijalektike”⁸ i karaktera.

Odabrani trikovi erističke dijalektike

Proširivanje

Proširivanje je jedan od najčešće upotrebljivanih trikova, a odnosi se na opseg izrečene tvrdnje.⁹ Cilj je da se, u obrani vlastitog mišljenja, sugovornikova tvrdnja tumači što uopćenije, a vlastitu mu se tvrdnju nameće u uskom smislu i sa što užim okvirima. Naime, ovaj je trik moguće dobro shvatiti prema opsegu tvrdnje koja

6. Schopenhauer, 5–15.

7. Škarić, 177–89.

8. Schopenhauer, 16–18.

9. Schopenhauer, 19–20.

se zagovara. Ako je opseg velik, tada je protiv te tvrdnje najbolja obrana, valjana tvrdnja koja pobija navedenu, ali je mnogo manjeg opsega nego što je tvrdnja koju se pobija. Očiti primjer za to je mogućnost pobijanja tvrdnje velikog opsega, odnosno izrazito uopćene tvrdnje i to instancom ili bolje nizom instanci, poput *cluster*¹⁰, odnosno skupa tvrdnji kojima se opovrgava ova uopćena. Ako sugovornik upotrebljava uopćenu tvrdnju potrebno se braniti tvrdnjom što manjeg opsega, odnosno sa što užom tvrdnjom, a u protivnom se čini suprotno.

Opća tvrdnja

Tvrdnju koja je izložena treba shvaćati kao opću tvrdnju ili je shvaćati na način kao da se odnosi na nešto drugo te ju pobijati na taj način.¹¹ Ovaj je trik mnogo lakše shvatiti prema triku proširivanja s kojim je srodan, jer se tvrdnja o kojoj je riječ, može razumijevati kao opća. Primjerice, neka osoba hvali određenu skupinu ljudi zbog njihovih doprinosa na određenim područjima. Zatim se povede razgovor o nekoj osobi o kojoj ista osoba, koja je hvalila određenu skupinu, iznosi negativno mišljenje, na način da kaže kako je ta osoba činila mnogo besmislenih stvari. Takvu je osobu moguće napasti pomoću argumenta *ad hominem* i to na način da joj se kaže kako je upravo hvalila određenu skupinu ljudi, a da su i oni činili mnogo besmislenih stvari, kao što je to činila i osoba o kojoj su se negativno izrazili.

Ad hominem

Ovaj je trik vrlo učestao i odnosi se na proturječnosti u koje se govornik može uplesti s obzirom na iznesenu tvrdnju koja ne odgovara njegovom mišljenju

10. *Hrvatski jezični portal*, s.v. "cluster," http://hjp.srce.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1xhWxA%3D&keyword=cluster (pristupljeno 27. srpnja, 2011).

11. Schopenhauer, 25–26.

koje inače zastupa ili ne odgovara udruženju kojemu on pripada.¹² Ovaj je način argumentiranja potrebno razlikovati od načina argumentiranja koji uključuje prelazak s predmeta spora (*ad rem*) na osobe u sporu (*ad hominem*) i kojim se pri tome takva osoba ili više njih vrijeđa. *Argumentum ad hominem* i *argumentum ad personam* su različiti načini argumentiranja. Oba načina uključuju prelazak s predmeta spora na osobe u sporu, a *ad personam* uključuje i vrijeđanje osobe. *Ad hominem*, *ad personam* i *ad verecundiam* čine trojstvo prisutno u gotovo svakoj argumentaciji, a navedene je moguće svesti na *argumentum ad verecundiam*—što je predmet ovog rada i što se dokazuje tezom o primatu argumenta koji se odnosi na strahopoštovanje.

Ad personam

Kada onaj koji brani svoju tvrdnju primijeti da u tome ne će uspjeti, valja prijeći na razinu osobnoga, odnosno vrijeđati i biti grub.¹³ Tada se s predmeta spora (*ad rem*) napada osobnost onoga s kojim je do spora došlo. Kada dođe to takve situacije, obično se i druga strana odlučuje za *argumentum ad personam*, što je poglavito loše ako postoje slušatelji koji tada saznaju sve loše o zavađenim stranama. Moguće je odbiti takav prijelaz na osobnost na način da se upotrebljava *ad rem*, odnosno da se ponovno vraća na ono bitno u sporu. No, možda i najbolje od svega je znati s kime se upuštati u raspravu i biti svjestan do čega može doći, jer je ne primjenjivati prijelaz na osobnost vrlo izazovno za onoga nad kime se on primjenjuje. Kao što je prethodno rečeno, potrebno je razlikovati *argumentum ad hominem* i *argumentum ad personam* koji, pored prelaska na razinu osobnog, uključuje i vrijeđanje.

12. Schopenhauer, 36.

13. Schopenhauer, 63–66.

Ad verecundiam

Argumentum ad verecundiam ili argument koji se odnosi na strahopoštovanje se upotrebljava umjesto činjenica. Ovim se argumentom umjesto činjenica upotrebljavaju autoriteti kojima se može parirati sugovornikovom znanju. Ako se govornik ne može sjetiti određenog autoriteta kojim bi obranio vlastite tvrdnje, moguće je upotrijebiti neki koji nije posve pogodan ili čak u potpunosti izmisliti neki autoritet. U ovom su argumentu od velikog značaja grčki i latinski citati, kao i fingiranje, ukoliko nije poznat odgovarajući autoritet. Također je najbolje upotrebljavati autoritete koje protivnik ne razumije. Ovo je argument koji je predmet glavne teze ovog rada i o kojem je bilo riječi pod sastavnicom ‘argument autoriteta’ te u obrazlaganju cjelokupnog teorijskog i praktičnog područja glavne teze.¹⁴

Poglavljem o retorici devetnaestog stoljeća je stvoren temelj za detaljnije promatranje Schopenhauerova djela *Eristička dijalektika* koje je od važnosti s obzirom na glavnu tezu rada. Nakon upućivanja u odnos između *ethosa*, *pathosa* i *logosa* u retorici devetnaestog stoljeća, potrebno je promotriti djelo *Eristička dijalektika* i trikove koji su u njemu predstavljeni—poglavito *ad hominem*, *ad personam* i *ad verecundiam*. Nakon detaljnijeg proučavanja navedenog djela, glavna teza postaje jasnijom kao i sve o ono o čemu će tek biti riječi. U početku se teza—kako je svaki argument svediv na ‘argument autoriteta’—možda činila nedokazivom s obzirom na brojnost argumenata uključenih u dijalektiku kao argumentacijski dio retorike, kao i nedovršeno djelo *Eristička dijalektika*. Poglavlje o retorici devetnaestog stoljeća je uvod u sljedeće u kojem su glavni predmet filozofski sustavi, religija kao i osobna dokazivanja teza, pri čemu je dijalektika kao argumentacijski dio retorike, neizostavni instrumentarij u dokazivanju.

14. Schopenhauer, 46–52.

TREĆE POGLAVLJE

AUTORITET RELIGIJE I FILOZOFIJE

Napusti traganje za Bogom, stvaranjem i druga slična pitanja. Traži ga uzimajući sebe za početnu točku. Pronađi tko je to u tebi što sve svojata i govori “moj Bog, moj um, moja misao, moja duša, moje tijelo.” Upoznaj se s izvorima tuge, radosti, ljubavi, mržnje... Ako pažljivo proučiš ova pitanja, pronaći ćeš ga *u sebi*.

—Monoimus

Nakon glavne teze kojoj je temelj ‘argument autoriteta’ i pregleda retorike devetnaestog stoljeća kao i djela *Eristička dijalektika*, u ovom će poglavlju biti predstavljeni načini argumentiranja pojedinih filozofa, poglavito onih uključenih u novi pokret ateizma ili novi ateizam¹. Novi ateizam uključuje autore koji su poznati i kao ‘Četiri jahača’—Christopher Hitchens (1949–2011), Sam Harris, Richard Dawkins i Daniel Clement Dennett.² Pored navedenih bit će riječi i o argumentaciji Aurelija Augustina (353–430) i Frane Petrića (1529–97) koji piše *Deset dijaloga o retorici*.

U dokazivanju primata argumenta autoriteta, potrebno je razmotriti i autore koje je također moguće uvrstiti u sustave koji zagovaraju autoritet ili rade autoritet od sebe samih, kao što su: Gerald Massey (1828–1907), D. M. Murdock poznatija kao Acharya S, Jordan Maxwell i drugi.³ Pored sustava koji se pozivaju na

1. Gary Wolf, “The Church of the Non-Believers,” *Wired*, studeni 2006, pod “Oxford is the capital,” <http://www.wired.com/wired/archive/14.11/atheism.html> (pristupljeno 28. srpnja, 2011).

2. The Richard Dawkins Foundation, “The Four Horseman—Hour 1,” The Richard Dawkins Foundation Web site, Google Video, <http://video.google.com/videoplay?docid=-869630813464694890> (pristupljeno 28. srpnja, 2011); The Richard Dawkins Foundation, “The Four Horseman—Hour 2,” The Richard Dawkins Foundation Web site, Google Video, <http://video.google.com/videoplay?docid=-225595257312538919> (pristupljeno 28. srpnja, 2011).

3. Za primjenu skupa podataka temeljenih na argumentu autoriteta, vidi Gerald Massey, *Egipatska knjiga mrtvih: misteriji Amente*, prev. Bernard Gospodinović (Zagreb: CID-Nova, 2008); Acharya S, *Plan Krist: kako je skupina urotnika iz misterijskih škola, religijskih organizacija i masonskih loža stvorila državnu religiju kojom su zavladaali Rimskim carstvom i svijetom*, prev. Mario

određene autoritete ili se protive postojećima na temelju izgradnje novih, u ovo poglavlje pripadaju i sustavi koji po sebi zagovaraju odvratanje od autoriteta, od kojih je, pored mnogih drugih, najočitiji budizam. Pošto je svaka argumentacija, a prema glavnoj tezi, svediva na ‘argument autoriteta’, nije potrebno pomno odabirati sustave, što znači da će u opsegu ovog poglavlja biti riječi o reprezentativnim misliocima i sustavima s kojima je upoznat najveći broj ljudi.

Kao što je već rečeno, za dokazivanje teze o primatu argumenta autoriteta zaista nije potrebna stroga selekcija primjera na temelju kojih bi se dokazala vjerodostojnost teze, dočim odabrani primjeri služe isključivo kao određeni pokazatelji valjanosti teze. Glavna podjela, s obzirom na različite mislioce, je prema sustavu koji zagovara autoritet ili se od njega odvraća. Svrha ove podjele je pokazati kako u oba sustava postoji prijemljivost ‘argumentu autoriteta’, ali s različitim intenzitetom, dočim nijedna sastavnica s obzirom na navedene sustave nije kompatibilna s glavnom tezom.

Augustinova ispovijest

Augustin je bio učitelj govorništva koji se nakon obraćenja na kršćanstvo okomio na retoriku opet se vješto njome služeći.⁴ To mu ne treba zamjeriti, ali ono što je potrebno rasvijetliti je primjena erističke dijalektike. Kako bi usporedba sedme knjige *Ispovijesti* bila preglednija, s obzirom na dijalektiku, potrebno je upoznati se s nekim dobro poznatim načinima argumentiranja zabilježenima u povijesti retorike i djelu *Eristička dijalektika* koje se pobliže time bavi. Posve je razvidno da Augustin postaje kontradiktoran upravo zbog metoda kojima se služi kako bi uvjerio u svoje

Šavorić (Zagreb: TELEDisk, 2009); i Jordan Maxwell, *Mreža moći: kako svijetom bez našeg znanja upravljaju ljudi od moći*, prev. Goran Čačić (Zagreb: TELEDisk, 2010).

4. Meyer, Carrilho, i Timmermans, 61.

mišljenje, a koje su sastavni dio retorike i dijalektike. No, ovim radom nije namjera dokazivati kako Augustin upotrebljava niz nedopuštenih metoda kojima bi obranio svoj stav o retorici. Cilj je pokazati kojim se metodama Augustin služi kako bi uvjerio u vlastito mišljenje, pri tome ne pridajući metodama bilo kakve epitete, a kamoli pojmove kao što su ‘dobro’ i ‘zlo’—o čemu je već bilo riječi u sastavnici ‘načelo kontrasta’.

Primjena erističke dijalektike je očita kod Augustina, ali ona je samo jedan od čimbenika prilikom razmatranja metoda uvjeravanja, a pošto je riječ o pisanom izvoru, zasigurno i najpogodnija za eksplikaciju metodologije persuazivnosti koju Augustin primjenjuje. Kao i mnogi autori i Augustin se vrti u krug upravo zbog primjene metoda koje osporava. Čimbenici dokazivanja koji će biti predstavljeni su u službi rasvjetljavanja, ali ne i pridavanja određenih značajki metodama koje Augustin upotrebljava.

Utjecaj autoriteta

Već je u uvodu sedme knjige Augustinova djela *Ispovijesti* moguće saznati kako je za Augustinovo odvrćanje od prijanjanja uz maniheizam⁵ odgovoran Nebridije (516–27).⁶ Ovdje je riječ o klasičnom primjeru ‘argumenta autoriteta’ koji je primarni uzrok zbog kojeg Augustin postaje razuvjeren od nauka koji propovijeda maniheizam. Moguće je vjerovati kako je Augustin posve samostalno odstupio od nauka nakon što je prionuo uz posve novi, ali je posve sigurno da je na njegovo odvrćanje značajnu ulogu imalo i djelovanje vanjskog izvora, odnosno autoriteta koji je u datom slučaju bio Nebridije. Argument je primijenjen i svrha je izvršena i to na

5. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “Manichaeism (also Manicheism).”

6. Augustin *Ispovijesti* 7.2.3.

onome koji, a što je karakteristično za sve ljude, primjenjuje iste metode kako bi postigao ono što je postignuto s njim. Je li činitelj toga svjestan ili ne, za kontekst ovog rada u kojem se iznose metode argumentacije u cilju dokazivanja valjanosti glavne teze, to je posve irelevantno.

Sužavanje opsega

Iako Augustin još nema jasnu sliku Boga, stvara određene predodžbe kojima postaje razvidno sužavanje opsega.⁷ On vjeruje da je Bog neraspadljiv, nepovrediv i nepromjenjiv te kaže kako je jasno vidio i kako je siguran da je ono što je neraspadljivo vrijednije od onog što je raspadljivo i kako je bolje ono što nije podložno promjeni nego ono što je njoj podložno. Moguće je ustvrditi da je riječ o univerzalnom zakonu koji Augustin spoznaje, ali je s obzirom na sadržaj koji postepeno pridaje ovoj jezgri, posve jasno čemu ona služi. Da bi mogao izgraditi sustav svojim predodžbama, potrebna mu je baza kako bi mogao imati nadgradnju, a sve što postepeno nadodaje se čini kao logična posljedica prethodno utvrđenog.

U ovom je slučaju riječ o postepenom sužavanju opsega, kao što bi to bio slučaj kad bi se panteizmom⁸ postepeno dolazilo do bilo koje od tri monoteističke religije—židovstva, kršćanstva i islama. Ukoliko bi se sa stajališta bilo koje od navedene monoteističke religije išao negirati panteizam, kao sustav s mnogo većim opsegom, tada bi se isto moralo temeljiti isključivo na mnogo većem sadržaju koji navedene religije imaju. Ovdje je potrebno prisjetiti se onog što je rečeno u ‘prijanjanju gotovom predlošku’ kad je bila riječ o ‘kroničnom nedostatku sadržaja’ kojim ‘ja’ raspolaže. U svakom se slučaju, a s obzirom na cjelokupno djelo, poglavito sedmu knjigu, radi o manipulaciji s opsegom tvrdnje.

7. Augustin *Ispovijesti* 7.1.1.

8. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “pantheism.”

Panteizam i panenteizam

Posve je razvidno da Augustin upućuje i na panteizam ili barem panenteizam⁹ do kojeg dolazi svojim razmišljanjima kojima postepeno dodaje sadržaj, odnosno čini ono što je navedeno pod prethodnim naslovom.¹⁰ Augustin sužava opseg tvrdnje na temelju postepenog dodavanja sadržaja, no kako bi se to uvidjelo, potrebno je pročitati *Ispovijesti* u cijelosti ili barem sedmu knjigu o kojoj je ovdje riječ.

Augustin dolazi do drugačijih predodžbi Boga od onih koje je imao prije, a te su bile tjelesne i prostorne. Sada je njegova predodžba Boga drugačija, odnosno više nije tjelesna i prostorna kao što je to bila prije. Posve je razvidno postepeno dodavanje sadržaja uz odbacivanje određenih tvrdnji, a isključivo prema vlastitom nahođenju. S obzirom na razumijevanje u kontekstu glavne teze, ovaj je slučaj obrađen u ‘načelu odabira milosnika’, jer je razvidno da se radi o odabiru onih tvrdnji koje stvaraju veliku prijemljivost onoga koji se za njih odlučuje.

Instanca kojoj se pridaju atributi

Augustin svojim obrazlaganjem polako dolazi do neizbježnoga, a to je instanca kojoj pridaje određene attribute.¹¹ Ono što je karakteristično za pridavanje atributa instanci, odnosno onoga što on naziva Bogom, je da je riječ o gotovo pomahnitalom pridavanju određenih kvaliteta na temelju stupnjevanja i to prema onome što se naziva zbiljom. Karakteristika ovog načina govora je uvođenje različitih dualizama kojima se objašnjava odnos između ‘stvoritelja’ i ‘onoga što je stvoreno’, dočim pojmovi kao što su ‘duša’ i ‘tijelo’ postaju kao ‘dan’ i ‘noć’. Naime, sve što Augustin navodi, odnosno sve attribute koje pridaje Bogu, je moguće prihvatiti kao

9. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “panentheism.”

10. Augustin *Ispovijesti* 7.1.2.

11. Augustin *Ispovijesti* 7.3.4.

hipotezu. Ako bi se takvo pridavanje smatralo istinom, tada bi se ta istina temeljila ili na ‘argumentu autoriteta’ (jer riječ je o Augustinovim stavovima) ili o univerzalnom zakonu na kojeg su prijemljiva sva bića, zbog čega bi Augustinova naklapanja bila posve redundantna, ako to već ionako nisu.

Strah kao uzrok prianjanja

Na svojim putovanjima oko dobra i zla, Augustin se susreće sa strahom od smrti i činjenicom da još nije došao do istine. Vrlo je izgledno da je riječ o strahu od smrti kao uzroku prianjanja uz autoritet koji je, u ovom slučaju, vjera katoličke Crkve. Pored navedenog je potrebno spomenuti kako Augustin učestalo citira Sveto pismo i na taj način, a uzimajući u obzir opseg čitavog djela, izvodi *cluster* instancu, odnosno navodi niz pojedinačnih primjera koji se temelje na određenom autoritetu, a kako bi opravdao i podupro svoju tvrdnju.

Da je strah uzrok Augustinova prianjanja uz potencijalno rješenje njegovih problema, odnosno straha od smrti i potrage za istinom koju još nije spoznao, moguće je zaključiti i prema riječima, “Sve ove misli prodirale su u moju nutrinu na čudesan način, kad sam čitao najmanjega od tvojih apostola (1 Kor 15,9). Razmatrao sam djela tvoja i strah me spopao.”¹² Ovim je riječima moguće potvrditi valjanost teze o primatu argumenta autoriteta kojom je rečeno, kako prianjanje uz ‘argument autoriteta’ vodi u sumnju koja je uzrok straha i boli, iako to ne mora biti slučaj—pri tome je potrebno razmotriti mogućnost utjehe i / ili zadovoljstva koji mogu proizlaziti iz priklanjanja ‘argumentu autoriteta’, ali koji nisu lijek protiv ‘sumnje, straha i boli’.

12. Augustin *Ispovijesti* 7.21.27.

Sukob imanencije i transcendencije

Pošto se okomio na astrologiju i one koji je prakticiraju, Augustin traži valjane dokaze u prilog svoje tvrdnje o nevaljalosti i neznanstvenosti ove discipline.¹³ Glavni mu argument postaje različitost sudbina blizanaca koji bi prema konstelacijama trebali imati identične sudbine, ali stanje stvari nije takvo. Taj bi argument imao prilično veliki utjecaj jer polazi od određenih provjerljivih datosti koje nisu u skladu s određenim sustavom, u ovom slučaju astrologijom kojom se postuliraju određeni obrasci, da u čitavu priču nije ubačena transcendencija, odnosno vanjski izvor koji je odgovoran za upravljanje svemirom. Taj je izvor Bog—kao i obično—i isti je odgovoran za upravljanje svemirom, tajno djelovanje, pravedno suđenje i drugo.

U svom dokazivanju, Augustin opetovano navodi riječi iz Svetoga pisma, “Neka ti nijedan čovjek ne kaže: Što je ovo ? Čemu je ovo? (Sir 39,21) Neka ne govori, neka ne govori, jer je čovjek.”¹⁴ Ponovno se aktualizira i Augustinovo učestalo citiranje Svetog pisma kojim osigurava nepogrešivost vlastitih dostignuća koja su, a kako je već prije ustvrđeno, u službi sužavanja opsega početne tvrdnje. Očigledna je i prilagodba transcendencije vlastitom poimanju na temelju *cluster* instanci.

Nepriopćivost iskustva

Opisivanje iskustva naslovljenog kao “Prvi pokušaj ekstatičnog susreta s Bogom,” a s obzirom na dokazivanje ili čak i upućivanje na koga ili što, je posve irelevantno zbog nemogućnosti priopćavanja doživljaja, odnosno predodžbi.¹⁵

13. Augustin *Ispovijesti* 7.7.11.

14. Augustin *Ispovijesti* 7.6.10.

15. Augustin *Ispovijesti* 7.10.16.

Navedeno je moguće poduprijeti i solipsizmom¹⁶, prema kojem slijedi kako je jedino što je moguće ustvrditi egzistencija moje svijesti, iz čega slijedi da se u njoj sve nalazi i da ne postoji izvanjski realni entitet koji ne bi bio samo dio moje projekcije. Moja iskustva i osjećaji su isključivo moji i ne mogu govoriti ni o kakvoj spoznajnoj moći ili dosegu spoznaje segmenta projekcije (izvanjskih entiteta) s obzirom na ustvrdivost postojanja moje svijesti.

Najviše na što je moguće ustvrditi, no ne i kategorički¹⁷—je da sam Sve, odnosno da je mnoštvo u segmentima moje projekcije cjelina—da sam ja univerzum ili da ne postoji meni dovoljan razlog prema kojem bih ustvrdio na različitost između ‘ja’ i univerzuma.¹⁸ Na temelju moje predodžbe je moguće zaključiti na ‘istinu za mene’, ali ne i na ‘istinu po sebi’ čime bi se postulirao određeni univerzalni princip prema izgradnji ‘argumenta autoriteta’ od strane ‘ja’ koji takvo što postulira. S obzirom na takvo djelovanje, u vidu je potrebno imati sve što je rečeno o prijanjanju uz ‘argument autoriteta’.

Nekompetencija

Augustin govori poput pravog eksperta, ne samo za pitanja transcendencije već i svog stanja prije i poslije različitih faza prijanjanja uz oprečne stavove. Svoje prethodno stanje uspoređuje sa stanjem bez svijesti i naposljetku drijemanjem njegove ludosti. Iako se Augustin postavlja kao ekspert za vlastito stanje, svojim dosezima

16. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “solipsism.”

17. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “categorical proposition.”

18. Vojislav Despotov, prir. *Upanišade* (Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada, 1988), 9.

izvor prestanka svoje ludosti vidi u Bogu, i time na neki način iskazuje svoju nekompetenciju s obzirom na rješenje svog stanja ludosti.¹⁹

Ovo je slučaj u kojem je riječ o fingiranju pravog stanja stvari, što je moguće pravilno izvesti jedino na način ako onaj koji izvodi smatra kako je veći autoritet od onoga koga uvjerava ili kome dokazuje. Naime, ono što se fingira, obično je doseg spoznaje (u ovom je slučaju riječ o stanju) na temelju čega se izvodi određena opreka kojom se želi postići prevlast u argumentaciji. Potrebno je spomenuti kako u ovakvoj argumentaciji nužnim postaje i ‘argument autoriteta’, kojeg onaj koji argumentira na opisan način, radi od samoga sebe.²⁰

Obrazloženo je nekoliko metoda Augustinovog argumentiranja koje je moguće prepoznati u sedmoj knjizi djela *Ispovijesti*. Nema govora o opravdanosti ili neopravdanosti metoda koje Augustin upotrebljava, kao ni *ethosu* Augustina s obzirom na način argumentiranja. Očitim ‘odnosom teza-antiteza’ se ne dohvaća istina, nego sadržaj kojim bi se do nje trebalo doći, nakon pristajanja uz određenu stranu koja je odabrana prema vlastitim sklonostima—‘načelom odabira milosnika’. Posve je razumljivo da je ‘ja’ u nedostatku sadržaja (‘kronični nedostatak sadržaja’) upućen na različite autoritete i s predmeta proučavanja (*ad rem*) prelazi na sudionike u predmetu (*ad hominem*). Na taj je način prihvaćen ‘odnos teza-antiteza’ i kompromis koji s njim dolazi.

Petrićevi dijalozi

Petrić u svojem djelu *Deset dijaloga o retorici*, umijeće govorništva podvrgava kritici kao i njezin vladajući položaj koji je zauzimala još od grčkih sofista.

19. Augustin *Ispovijesti* 7.14.20.

20. Schopenhauer, 53–54.

No, prije svega je potrebno razmotriti osobne motive koje je Petrić imao, poglavito njegovu misao da postane ugledni govornik.²¹ Sličan je primjer i već spomenuti Augustin koji se također okomljava na retoriku. Upravo to čini i Petrić u svom djelu, kojim pokazuje kako nije graditelj već kritičar predmeta kojeg svrsishodno upotrebljava kako bi ga kritizirao.

Svojom je filozofijom Petrić usvojio i radikalnu kritiku retorike koja mu je onemogućavala da pridonese nešto novo na području umijeća govorništva. Ono o čemu govori u djelu posve su svjesni već i antički autori koji su jasno razlikovali primjenu govora. No, Petriću kao da upravo ta razdioba primjene govora nije posve jasna i on u umijeću govora vidi svojevrsnog neprijatelja istine, baš kao što je to vidio i Platon (428–348 pr. n. e.) na čiju se filozofiju poziva. Posve je razvidno da Petrić postaje kontradiktoran upravo zbog metoda kojima se služi kako bi uvjerio u svoje mišljenje, a koje su sastavni dio retorike i dijalektike. No, namjera nije dokazivati kako Petrić upotrebljava metode kojima bi obranio svoju početnu tezu kako retorika nije utemeljena ni kao umijeće, ni kao znanost ni kao filozofija umijeća govora.²²

Primjena erističke dijalektike je očita i kod Petrića, ali ona je samo jedan od čimbenika prilikom razmatranja metoda uvjeravanja. Kao i mnogi autori i Petrić se vrti u krug upravo zbog primjene metoda koje želi osporiti. Način kojim Petrić šalje svoju poruku u svijet je karakterističan za Platona, ali i za u ovom slučaju relevantnijeg, Marka Tulija Cicerona (106–43 pr. n. e.) i njegova djela. U formi dijaloga, Petrić ironičnim i sarkastičnim tonovima iznosi svoj stav o umijeću govora, i upravo zbog primjene takve forme još i više otvara put dijalektici. Sedmim je

21. Frane Petrić, *Deset dijaloga o retorici*, prev. Mate Maras (Pula: Čakavski sabor, 1983), 9.

22. Petrić, 13.

dijalogom moguće prepoznati da je njegov sugovornik samo u ulozi marionete koja potvrđuje njegovo mišljenje.²³

Ad verecundiam

Već je na samom početku sedmog dijaloga upotrijebljen ‘argument autoriteta’, a na taj način i sužavanje opsega čime se postiže veća vjerojatnost zadobivanja prednosti nad sugovornikom.²⁴ Naravno, ovo bi bilo vrlo teško izvesti, i riječi o primjeni ‘argumenta autoriteta’ možda ne bi ni bilo, kad Petrić ne bi imao sugovornika u Floriu Maresiu. Već na samom početku Petrić navodi Cicerona kao autoritet na temelju kojeg dalje raspravlja s Maresiom. ‘Argument autoriteta’ je vrlo koristan u dokazivanju jer sadržava i trik proširivanja. U ovom se slučaju radi o smanjivanju opsega i na taj je način postignuta mogućnost jednostavnijeg argumentiranja. Također je moguće prepoznati i *cluster* instancu—Petrić u jednoj rečenici upotrebljava dva autoriteta, zbog čega je moguće zaključiti da je riječ o *cluster* instanci koja se temelji na navedenim autoritetima.

Sužavanje opsega vrsta govora

Većim je dijelom u dijalogu prisutan isključivo samo jedan segment, odnosno samo jedna vrsta govora u govorništvu—sudski govor. Upravo se zbog toga Petrić u ovom dijalogu većinom referira na govor na sudu, a time i na ‘pravnike’, a ne ‘govornike’. Jasno je da je pojam ‘govornik’ mnogo većeg opsega nego pojam ‘pravnik’, ali gotovo kroz čitav dijalog za Petrića su navedeni pojmovi istoznačni. Zašto je to tako, ako nisu svi govornici pravnici, i svi pravnici nisu uvijek u prilici govoriti ili jednostavno to ne čine jer se ne bave poslom koji zahtjeva govor u

23. Petrić, 201.

24. Petrić, 189.

javnosti? Nakon proučavanja izrečenih načina argumentacije, prethodno je pitanje posve retoričke naravi. Petrić postavlja pitanje, “I katkad se događa te isti [govornik] rekne u jednoj parnici da je nešto istinito, a u drugoj da je istinito upravo suprotno?”²⁵ Kako navedeno ne bi djelovalo kao *instantia*, potrebno je promotriti kontekst, kako bi se neprijeporno uvidjela pojedina metoda o kojoj je riječ.

Pojam istina

Prema poimanju istine kroz erističku dijalektiku i različitost mišljenja koje postoji s obzirom na shvaćanje tog pojma u retoričkoj tradiciji, vrlo je diskutabilno ono što Petrić iznosi u dijalogu, “Dakle, tko govori istinu, nikada ne će za dvije suprotne stvari tvrditi da su istinite.”²⁶ Navedeno se čini logičnim, ali nije poznato tko odlučuje što istina jest u određenom sporu. Kad bi riječ bila o istini po sebi, možda bi se i Petrić priklonio retoričkoj tradiciji koja smatra da je to nejasan ili izmišljen pojam, no kad postoji predmet o kojem se raspravlja i u kojem se utvrđuje istinitost, sve bi trebalo biti mnogo jednostavnije.

No, što je vrijednost prema kojoj određujemo istinu u određenom predmetu? Iako postoje dvije suprotstavljene strane, kako je meni kao subjektu moguće kategorički ustvrditi na istinitost jedne od njih, a osporavanje druge? Postoje različita mišljenja s obzirom na ovo pitanje, a jedno od njih je i ono Nietzschea, pri čemu je isto navedeno zbog ukazivanja na predmet rasprave (*ad rem*) i pri tome nije namjera služiti se autoritetom (*ad verecundiam*) kao nečim što bi moglo prevagnuti u sporu.

25. Petrić, 191.

26. Petrić, 191.

Nietzsche naglašava volju u postupku argumentacije, odnosno obrane vlastitog mišljenja. Prema Nietzscheu iz sukoba koji nastaje pobjeđuje onaj govor koji zadobiva vrijednost dokaza ili se smatra istinitim, iako je pitanje što istina uistinu jest i može li ju se spoznati. No, istina u postupku obrane vlastitog mišljenja i nije važna, važna je obrana vlastitog mišljenja bez obzira na istinitost ili neistinitost sukobljenih mišljenja.²⁷ O tome što istina jest i što je moguće prihvatiti govore mnogi i kako bi se ukazalo na bogatstvo sadržaja o predmetu istine, potrebno je razmotriti mišljenje Williama Walkera Atkinsona (1862–1932) koji navodi, “Naprotiv, treba prihvatiti kao Istinu samo ono, što može sam provjeriti, jer se Istina spoznaje osobnim iskustvima. No, prije nego bude u stanju provjeriti mnoge istine, valja uznapredovati u razvoju.”²⁸ Ove su Atkinsonove riječi upravo na tragu svega što je bilo rečeno u ‘načelu kontrasta’ s obzirom na njegov govor o napretku i razvoju. Razvoj o kojem govori je upravo omogućen ‘načelom kontrasta’.

Sužavanje opsega i ad hominem

Cjelokupni je dijalog moguće razumijevati kao uobičajeni primjer sužavanja opsega uz primjenu *ad hominem*, što je tek kasnije neznatno ispravljeno. U dijalogu je moguće primijetiti dvije opreke—onu između retorike i govornika na sudu (pravnici) te onu između retorike i Cicerona. Pomoću prve je opreke moguće prikazati kako Petrić, umjesto da govori o predmetu spora—*ad rem*, a to je u ovom slučaju retorika, govori o govornicima na sudu, odnosno pravnicima—*ad hominem*. Na taj način Petrić napušta predmet i prelazi na razinu relativnog dokazivanja, poglavito kad navodi konkretne primjere poput Cicerona i Longina (85–42 pr. n. e.).

27. Friedrich Wilhelm Nietzsche, *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, prev i prir. Damir Barbarić (Zagreb: Matica hrvatska, 1999), 12; Schopenhauer, 5.

28. Yogi Ramacharaka, *Život poslije smrti*, prev. Vladimir Tomić (Zagreb: CID-Nova, 2001), 10.

Posljedica je ta, da je malo toga moguće saznati o umijeću govorništva, a mnogo toga o onima koji ga upotrebljavaju, odnosno o određenim subjektima na temelju kojih Petrić izvodi sljedeće argumente: *ad verecundiam*, *ad hominem*, sužavanje opsega s velikim naglaskom na indukciji i erotematskoj metodi, koja je posljedica stila kojeg Petrić upotrebljava.²⁹

Na temelju toga što određena grupacija koja pripada u opseg ‘govornik’, upotrebljava metode koje nisu usklađene s Petrićevim poimanjem *ethosa*, omogućeno je isključivo relativno dokazivanje o umijeću govorništva. U drugoj opreci koja je vrlo slična prvoj, Petrić uzima Cicerona kao primjer iz povijesti retorike. Opreka je gotovo identična prvoj, ali u prvoj je naglasak na prelasku s predmeta spora na osobu ili više njih, odnosno s *ad rem* na *ad hominem*. U drugoj je opreci upotrijebljen ‘argument autoriteta’ kako bi Petrić dobio argumente za vlastitu tvrdnju (retorika nije utemeljena ni kao umijeće, ni kao znanost ni kao filozofija umijeća govora) koju je, zbog primjene indukcije, napustio već u početku. Ono što ujedinjuje ove dvije opreke je i jedna zajednička metoda—*mutatio controversiae*—a to je izbjegavanje teme ili napuštanje predmeta govora.³⁰

Hitchensov Bog

Ono što je karakteristično za djela Hitchensa, Harrisa, Dawkinsa i Dennetta, a o kojima će biti riječi, je zajednički način argumentacije kojim žele dokazati i poduprijeti vlastitu tezu. Prije svega je riječ o uporabi *cluster* instance koja se temelji na ‘argumentu autoriteta’—navodi se niz pojedinačnih primjera koji se temelje na ‘argumentu autoriteta’, dočim nije potrebno ni govoriti o postavki glavne

29. Petrić, 203; Schopenhauer, 29–30.

30. Petrić, 189–211; Schopenhauer, 37.

teze kako je svaki argument svediv na ‘argument autoriteta’.³¹ Pored navedenoga, činjenica da navedeni autori pišu knjige, je i ‘argument autoriteta’ koji rade pomoću sebe samih, s obzirom na tezu koju dokazuju i podupiru. “The Four Horseman” pokazuje kako je razmahivanje autoritetima vrlo učestalo i u govoru, što je posve usporedivo s djelima navedenih autora koji dokazuju zajedničku tezu. Razmahivanje autoritetima i njihova potvrda se eksplicitno očituju u govoru Dennetta.³²

Argument koji iznosi autoritet

Očitovanje ‘načela kontrasta’ o kojemu je bilo riječi, moguće je primijetiti u Hitchensovom govoru, poglavito kad navodi ‘biblijski dokaz’ referirajući na Dinesha D’Souza i usporedbu između Knjige Postanka i Velikog Praska.³³ Pored ‘načela kontrasta’ relevantno je i Hitchensovo razmišljanje o argumentu autoriteta koji smatra najslabijim od svih argumenata, opet se vješto njime služeći u različitim prilikama. Hitchens smatra,

“Argument koji iznosi autoritet” najslabiji je od svih argumenata. Slab je kad ga dobivamo iz druge ili treće ruke (“Knjiga dobrote kaže”), a još je slabiji kad dolazi iz prve ruke, kao što svako dijete, kojemu je roditelj

31. Za primjenu skupa podataka temeljenih na argumentu autoriteta, vidi Christopher Hitchens, *Bog nije velik: kako religija zatruje sve što dotakne*, prev. Alma Keser-Brozović (Zagreb: V.B.Z., 2008); Sam Harris, *Pismo kršćanskoj naciji*, prev. Ljerka Duić (Zagreb: Izvori, 2007); Richard Dawkins, *Iluzija o Bogu*, prev. Žarko Vodinelić (Zagreb: Izvori, 2007); i Daniel Clement Dennett, *Kraj čarolije: religija kao prirodna pojava*, prev. Marina Miladinov (Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2009).

32. The Richard Dawkins Foundation, “The Four Horseman—Hour 1,” The Richard Dawkins Foundation Web site, Google Video, 35:50, <http://video.google.com/videoplay?docid=-869630813464694890> (pristupljeno 30. srpnja, 2011).

33. The Richard Dawkins Foundation, “The Four Horseman—Hour 1,” The Richard Dawkins Foundation Web site, Google Video, 49:37, <http://video.google.com/videoplay?docid=-869630813464694890> (pristupljeno 30. srpnja, 2011); The Richard Dawkins Foundation, “The Four Horseman—Hour 2,” The Richard Dawkins Foundation Web site, Google Video, 9:40, <http://video.google.com/videoplay?docid=-225595257312538919> (pristupljeno 30. srpnja, 2011).

rekao: “zato što ja tako kažem,” zna (i kao što svaki roditelj, koji je sam sebe sveo na te riječi čiju je neuvjerljivost već shvatio, zna).³⁴

Iako Hitchens smatra kako je argument autoriteta najslabiji argument—što nije sukladno s glavnom tezom kojom se tvrdi kako je ‘argument autoriteta’ zapravo jedini koji postoji, pošto je sve ostale moguće svesti na njega—iz njegovih je riječi moguće prepoznati i intenzitet koji postoji s obzirom na primjenu argumenta autoriteta. Hitchens govori o dobivanju argumenta autoriteta iz prve, druge ili treće ruke. Upravo se u ovome očituje ono što je već navedeno kao intenzitet ‘argumenta autoriteta’—ovisno o tome, gradi li se isti iz vanjskog izvora ili od sebe. Hitchens smatra kako je argument koji dolazi iz prve ruke najslabiji, navodeći primjer roditelja. Navedeno je usporedivo s izgradnjom autoriteta od sebe, za razliku od slučaja kad se ‘ja’ poziva na argument izvana.

Pošto je prema glavnoj tezi svaki argument moguće svesti na onaj koji se odnosi na strahopoštovanje, moguće je govoriti još jedino o intenzitetu koji postoji kod takvog argumenta. Takav intenzitet nije lako odrediti zbog više varijabli koje su uključene u takav postupak, ali je moguće ustvrditi da je intenzitet reguliran od strane ‘ja’ nad kojim se ‘argument autoriteta’ primjenjuje. To znači da će dijete imati veću prijemljivost na ‘argument autoriteta’ ako je on izveden od njegovog roditelja, negoli od vanjskog izvora kojeg se uzima kao autoritet. No, s obzirom na uznapredovanja ‘ja’, isti može biti mnogo prijemljiviji na vanjske izvore koje se postavlja kao autoritete, dočim je intenzitet takvog ‘argumenta autoriteta’ veći nego u prije spomenutom slučaju. Iz navedenog je moguće zaključiti, kako intenzitet autoriteta uvelike ovisi o ‘ja’, i onom što je rečeno ‘načelom odabira milosnika’.

34. Hitchens, 130; Za prvenstvo osobnog iskustva nad svjedočenjem iz druge ruke, vidi Pagels, 51.

Ovdje je potrebno navesti izvor pomoću kojeg postaje jasnija primjena intenziteta ‘argumenta autoriteta’, a s obzirom na ono što Hitchens tvrdi o tom argumentu, kao i intenzitetu tog argumenta s obzirom na glavnu tezu. Primjer kojim se dodatno objašnjava ono o čemu je bilo riječi, onaj je Josepha Ratzingera, koji reminiscira Origenove riječi pišući, “O ovoj točki postoje lijepe Origenove riječi na koje, nažalost, nismo uvijek dovoljno svraćali pozornost: ‘Krist ne će odnijeti pobjedu ni nad kime tko to ne želi. On pobjeđuje samo uvjerenjem. Jer, on je riječ Božja.’”³⁵ Iz navedenog je primjera moguće zaključiti kako je riječ o ‘argumentu autoriteta’ koji se postiže, prije svega, na način izgradnje takvog argumenta od samog sebe. No, navedeni je slučaj specifičan i potrebno ga je dodatno objasniti s obzirom na glavnu tezu.³⁶

Riječ je o podupiranju teze već izgrađenog argumenta autoriteta (autor koji prenosi riječi) koji se poziva na određeni vanjski autoritet koji se pak poziva na argument autoriteta koji je zajednički autoru i njemu kao vanjskom autoritetu. To što je zajednički autoru i vanjskom izvoru, znači da je u njihovoj milosti—prema ‘načelu odabira milosnika’. Prema onome što navodi Hitchens o argumentu autoriteta, moguće je zaključiti kako je riječ o jačanju argumentacije zbog pozivanja na autoritet iz druge i treće ruke, ali je prema glavnoj tezi obrazloženje ovog slučaja drugačije.

Pošto se glavnom tezom tvrdi kako je svaki argument moguće svesti na ‘argument autoriteta’, u tom kontekstu nije relevantno pozivanje na intenzitet

35. Joseph Ratzinger, *O relativizmu i vrjednotama*, prev. Ivan Ivanda (Split: Verbum, 2009), 17.

36. Za odnos između Hitchensa i Ratzingera pored konteksta navedene argumentacije, vidi The Richard Dawkins Foundation, “Christopher Hitchens: Arrest The Pope!” The Richard Dawkins Foundation Web site, Flash Video, <http://richarddawkins.net/videos/5434-christopher-hitchens-arrest-the-pope> (pristupljeno 30. srpnja, 2011); Jerome Taylor, “Vatican reaches out to atheists—but not you, Richard Dawkins,” *Independent*, 31. svibnja, 2010, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/vatican-reaches-out-to-atheists-ndash-but-not-you-richard-dawkins-1987518.html> (pristupljeno 30. srpnja, 2011).

‘argumenta autoriteta’ koji je prisutan, već na samo utvrđivanje njegove primjene i načina na koji se primjenjuje (od sebe ili izvana). U navedenom je slučaju, a prema glavnoj tezi, riječ o kombiniranoj primjeni argumenta autoriteta (od sebe izvana) jer je riječ o pozivanju na vanjski izvor—Origen, i izgradnji autoriteta od sebe—knjiga kao pisani izvor u kojem se zagovaraju i argumentiraju određeni stavovi.

Primjena argumenta autoriteta od sebe izvana je vrlo česta, iako je ponekad suptilno skrivena u ‘ja’ koji eksplicitno ne iznosi vanjski argument, ali djeluje prema gotovom predlošku stvorenom na temelju ‘načela odabira milosnika’. Gotove je predloške, stvorene prema ‘načelu odabira milosnika’, u ‘ja’ moguće prepoznati implicitno, s obzirom na sadržaj koji ‘ja’ iznosi kao i argumentaciju takvog sadržaja.

Harrisovo pismo

Harris se u knjizi *Pismo kršćanskoj naciji* obraća, prije svega kršćanima, iznoseći različite stavove pa i onaj o bezgrješnom začecu. Kakvo značenje ima utjecaj autoriteta, potrebno je sagledati kroz različita mišljenja o ovom pitanju koja su često posve oprečna. Upravo je zbog ogromne diskrepancije s obzirom na stavove o određenim pitanjima, potrebno razmotriti sve što je bilo rečeno o ‘odnosu teza-antiteza’ i ‘načelu odabira milosnika’ koji u ovakvim slučajevima postaju vrlo razvidni. Harris piše kako je u svezi djevičanskog rođenja Isusa Krista (o. 6–4 pr. n. e.–o. 30 n. e.) riječ o pogrešnom prijevodu s hebrejskog jezika, kako Marko i Ivan ne spominju takvo podrijetlo i kako ni Pavao ne spominje djevičanstvo.³⁷

Navedeno je moguće usporediti s drugim stavovima o ovoj tematici, zbog čega jasnijim postaje sukob autoriteta, poglavito onaj koji se o različitim pitanjima

37. Harris, 57–58.

odvija u granicama ‘ja’ prema ‘načelu odabira milosnika’. Atkinson pišući o djevičanskom rođenju, navodi riječi teologa Reginalda Johna Campbella (1867–1956) koji u svome djelu *Nova teologija* (1907), piše kako je ta doktrina znatno utjecala na religiju i vjeru u Isusa, no unatoč kasnijim zapažanjima smatrao je prihvaćanje te doktrine manje važnom jer kršćanstvo o njoj nije ovisilo.³⁸ S obzirom da Harris doktrinu bezgrješnog začeća smatra besmislenom, postoji i stav Campbella kao autoriteta koji pak smatra kako ona i nije toliko relevantna za kršćanstvo. Iz navedenog je posve razumljivo kako je u proces argumentacije prije svega uključen ‘ja’ kao zaseban sustav koji može imati različite interpretacije o istom predmetu.

Kako bi različitost interpretacija o navedenom predmetu bila jasnija, potrebno je promotriti službeni stav Crkve kao autoriteta, a koji je drugačiji od prethodno navedenih. S obzirom na djevičansko začeće u *Katekizmu Katoličke crkve* piše, “Znači da je Isus začet u Djevičinu krilu samo silom Duha Svetoga bez čovjekova udjela.”³⁹ U slučaju Harrisa je riječ o osporavanju službenog stava koji je upravo naveden, a u slučaju Campbella to pitanje i nije relevantno za kršćanstvo iako ima praktične posljedice s obzirom na religiju i vjeru. Navedeno je uvjet mogućnosti za ‘načelo odabira milosnika’, s obzirom na predmet i u njegovom opsegu. U vidu je potrebno imati, kako bi prijemljivost na kršćanstvo uz sebe već imala gotov predložak, prema kojem bi jedino službeni stav bio prihvatljiv jer su preostala dva u službi interferencije gotovom predlošku.

Moguće je zaključiti kako je riječ o slučaju kad ‘ja’ gradi autoritet od sebe na način osporavanja dijelova gotovog predloška, odnosno onog autoriteta s kojim je

38. Yogi Ramacharaka, *Mistično kršćanstvo*, prev. Vladimir Tomić i Gordana Graovac (Zagreb: CID-Nova, 2001), 48–49; Za doktrinu o djevičanskom rođenju prema gnostičkim izvorima, vidi Pagels, 79–80.

39. Hrvatska biskupska konferencija, *Katekizam Katoličke crkve: kompendij*, 3. izd. (Split: Verbum: Crkva u svijetu, 2006), 40.

u ‘odnosu teza-antiteza’. Riječ je tome, kako se ne nudi alternativni gotovi predložak na koji bi ‘ja’ bio prijemljiv, već se uvode različite interferencije u zadanu strukturu kojoj ‘ja’ pristupa kao gotovom predlošku. S obzirom na dijalektiku, kao argumentacijskom dijelu retorike, ovdje je riječ o prelasku s predmeta spora na sudionike u sporu, odnosno s *ad rem* na *ad hominem*. Pošto bi za ‘ja’ koji je prijemljiv na određeni gotovi predložak, svaka interferencija s obzirom na taj predložak od strane nekog autoriteta mogla biti uvredljiva, moguće je govoriti o argumentu *ad personam* za razliku od *ad hominem*.

Inteligentni dizajn

U praktičnom je području teze o primatu argumenta autoriteta bilo riječi o ‘usmjerenosti na izvršenje zadatka’. Upravo je navedeno vrlo blisko s Harrisovim argumentom koji se odnosi na ‘superkompjutor’. Za ovakav je način argumentacije karakteristično što ponuđeni argumenti ne mogu biti dokazani, ali ni osporeni, baš kao što je to slučaj sa ‘zlim demonom’⁴⁰ i s ‘mozgom u bačvi’⁴¹. Govoreći o inteligentnom dizajnu svemira, Harris kaže da “ako je inteligentno dizajniran, naš svemir bi mogao funkcionirati i kao, recimo, neka simulacija, na izvanzemaljskom superkompjutoru.”⁴² Ako je inteligentno dizajniran, a zbog argumenta neka bude tako, svemir bi mogao biti dizajniran kao simulacija, no navedeno nije moguće ni dokazati ni osporiti, baš kao što je to riječ s onim argumentima koji nude drugačije odgovore o ovom predmetu.

O navedenom je Harrisovom primjeru, a s obzirom na njemu suprotstavljene, moguće zaključivati jedino prema načelu vjerojatnosti. Navedeno je

40. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “*malin génie*.”

41. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “*brain in a vat*.”

42. Harris, 70.

moguće usporediti i s Nietzscheovim razumijevanjem procesa uvjeravanja i mogućnosti stjecanja određene vrijednosti argumenta.⁴³ U tom bi slučaju meritum procjenjivanja bio ‘ja’ jer se u opsegu ‘ja’ procjenjuje vjerojatnost tvrdnje—upravo je to procjenjivanje od strane ‘ja’ ono što je nazvano ‘načelom odabira milosnika’.

Dawkinsova iluzija

Iako je Dawkins—pored Hitchensa, Harrisa i Dennetta—uvršten u četiri jahača novog pokreta ateizma, prema *Iluziji o Bogu*, stanje stvari je drugačije. Kad govori o spektru vjerojatnosti i ljudskoj prosudbi s obzirom na postojanje Boga, Dawkins se odlučuje za područje skale koja se odnosi na agnosticizam⁴⁴ s tendencijom prema ateizmu⁴⁵. Ovu je skalu potrebno dodatno promotriti s obzirom na glavnu tezu i njezine sastavnice. Početni stupanj skale se odnosi na strogi teizam⁴⁶, dok se onaj posljednji (ovdje se očituje ‘načelo kontrasta’), odnosi na strogi ateizam. Ono što je karakteristično za ove krajnje stupnjeve u kontrastu je da oba stupnja pretpostavljaju određeno znanje—u protivnom je riječ o ‘argumentu autoriteta’ koji ‘ja’ radi od sebe.⁴⁷

Mnogi se izjašnjavaju kao strogi teisti ili strogi ateisti, ali ako takva tvrdnja nije utemeljena na znanju, ona je nužno ‘argument autoriteta’—ili kao prijanjanje uz određeni autoritet ili postavljanjem ‘ja’ kao autoriteta, a prema ‘načelu odabira milosnika’. Ako se, zbog potrebe argumenta, predmnijeva kako znanje o navedenom predmetu nije moguće—jer je riječ o vjerojatnom s obzirom na što je

43. Meyer, Carrilho, i Timmermans, 185.

44. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “agnosticism.”

45. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “atheism.”

46. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “theism.”

47. Dawkins, 52.

moguće imati vjeru—tada postoje samo strogi teisti i ateisti prema ‘argumentu autoriteta’ bez obzira na njegovo izvođenje. Navedeno vodi do sljedeće konstatacije, a ta je da su svi koji iznose svoj stav o pitanju postojanja Boga, zapravo agnostici različitog stupnja. To je Dawkins više-manje uvidio i zasigurno je to razlog zbog kojeg se odlučio za krajnji stupanj agnosticizma. S obzirom na navedeno, preostaje pitanje—postoje li zaista teisti i ateisti? Teisti i ateisti mogu postojati, ali kao ‘teist po sebi’ i ‘ateist po sebi’, što je posve ekvivalentno s govorom o sastavnici glavne teze—‘istina za mene’.

Prema navedenom tumačenju skale, s obzirom na tezu o primatu argumenta autoriteta, moguće je govoriti isključivo o ‘agnosticima’ i ‘agnosticima s vjerom’ ili na usporediv način prema Dawkinsovim navodima s obzirom na njegovo tumačenje skale.⁴⁸ Područje teizma i ateizma je u granicama ‘ja’, a kao što je već rečeno, riječ je o nepriopćivosti. Ukoliko dolazi do priopćavanja od strane ‘ja’ koji tvrdi da je teist ili ateist, takav nužno mora raditi ‘argument autoriteta’ od samoga sebe. Netko može biti teist ili ateist prema prijanjanju uz autoritet ili po sebi. Prvi je slučaj priopćiv, ali je riječ o ‘argumentu autoriteta’. Drugi je slučaj nepriopćiv i vodi do dvije krajnje mogućnosti (navedene u Dawkinsovoj skali), a to su ‘teizam po sebi’ ili ‘ateizam po sebi’. Pošto su navedeni slučajevi nepriopćivi, oni i nisu relevantni za uvođenje u određene skale, prema kojima bi se određivao intenzitet persuazivnosti s obzirom na predmet o postojanju Boga.

Panteizam

Mnogi se mislioci koji izjavljuju kako su ateisti ili barem agnostici, o čemu je prethodno bilo riječi s obzirom na glavnu tezu, upuštaju u govor o panteizmu

48. Dawkins, 53.

i pri tome svaki od njih ima svoj jedinstveni pogled. Tim se oposebljenim pogledima sužava panteizam dodavanjem sadržaja na različite načine, od kojih ni jedan nije imun na ‘argument autoriteta’. Tako i Dawkins spominje panteizam i navodi, “Panteizam je uljepšani ateizam.”⁴⁹ S obzirom na Dawkinsov stav o panteizmu, potrebno je promotriti ono što je rečeno o teizmu i ateizmu s obzirom na glavnu tezu. Pošto teizam i ateizam ne postoje, odnosno prema tezi o prvenstvu argumenta autoriteta govor o takvim uvjerenjima je posve redundantan, jer je on u domeni ‘argumenta autoriteta’ na koji se ‘ja’ poziva ili ga radi od sebe samoga ili je u području nepriopćivoga. Upravo je zbog navedenih razloga govor o takvim uvjerenjima posve irelevantan i moguće je govoriti, s obzirom na glavnu tezu, isključivo o ‘agnosticizmu’ i ‘agnosticizmu s vjerom’.

Dawkinsovo bi svođenje panteizma na ateizam, s obzirom na prethodno rečeno, značilo kako prema glavnoj tezi, ne postoji ni uvjerenje panteizma, ako je takvo uvjerenje moguće svesti na ateizam. S obzirom na Dawkinsov stav, ovdje je relevantno razmotriti i Folyjev koji se deklarira kao nevjernik, a što bi prema predmetu o postojanju Boga i glavnoj tezi, značilo da je riječ o ‘agnostiku’. “Kako bi izbjegao gnjev vjernika [‘agnostici s vjerom’],” tvrdi Foley, “panteizam se često pretvarao da je oblik monoteizma, iako je u biti poganski.”⁵⁰ Afere s panteizmom su vrlo česte kod navedenih i njima, a s obzirom na predmet o postojanju Boga, sličnih autoriteta. S obzirom na navedene primjere, moguće je zaključiti kako je riječ o svojevrstnoj primjeni parabole (argumentacija *Erističke dijalektike*) kojom se nastoji ublažiti određeni pojam. Dawkins radi ublažavanje panteizma s obzirom na svoje polazište pa ga naziva uljepšanim ateizmom. Foley to čini kad govori o osnivanju moderne panteističke crkve, iako se unatoč tom sarkazmu može ustvrditi na njegovu

49. Dawkins, 26.

50. Foley, 182.

sklonost panteizmu, a s obzirom na govor o sreći, njezinim oblicima, intenzitetu i trajanju.⁵¹

Dennettova čarolija

U Dennettovoj je knjizi *Kraj čarolije: religija kao prirodna pojava* primjena skupa podataka temeljenih na ‘argumentu autoriteta’ možda i najočitija, s obzirom na navedena djela Hitchensa, Harrisa i Dawkinsa. Od mnoštva primjera Dennett navodi i primjere iz Svetog pisma kojima referira na primijenjenu argumentaciju.⁵² Ovdje je potrebno i zasebno spomenuti dio Psalma u kojem stoji, “Luđak kaže u svom srcu: ‘Nema Boga,’”⁵³ jer je riječ o vrlo specifičnom primjeru argumenta, a s obzirom na *argumentum ad hominem* i *argumentum ad personam*.⁵⁴

U svakom je slučaju riječ o napuštanju predmeta govora, odnosno prelasku s *ad rem* na *ad hominem*. Posebnost se očituje u tome da se navedena izjavna rečenica odnosi na svakoga tko tvrdi da nema Boga uz uporabu riječi ‘luđak’. Pošto je nazivati nekoga ludim vrijeđanje, navedeni primjer više nije *ad hominem*, nego *ad personam*, zbog toga što je u izjavnoj rečenici sadržana uvredljiva riječ. Posebnost je u tome što rečenica nije upućena određenoj osobi, već svakome tko tvrdi da Boga nema. Iako je riječ o argumentu *ad personam*, u navedenom je slučaju on neosoban i sa znatno većim opsegom od slučaja njegove uobičajene primjene.

Dennett reagira upravo na navedeni dio Psalma jer smatra kako je to izravno vrijeđanje ljudi koji imaju drugačije mišljenje. No, kako bi se obranio,

51. Schopenhauer, 32–33; Dawkins, 26; Foley, 183.

52. Mt 13:3–4; Ps 14:1, 53:2; Dennett, 15, 210.

53. Ps 14:1, 53:2.

54. Za okultno tumačenje Mt 13:3–4, vidi Ramacharaka, *Mistično kršćanstvo*, 220–21.

uključujući i sve one koji dijele njegovo mišljenje, Dennett kroz čitavo djelo navodi niz primjera koji jednako tako vrijeđaju argumentaciju suprotnu njegovoj. Pošto to čini na način primjene skupa podataka temeljenih na ‘argumentu autoriteta’, u mnogočemu postiže i suptilnu distancu od izravnog argumentiranja. U Dennettovom je mišljenju moguće primijetiti kontrast i upravo je to dodatni podsjetnik na ‘načelo kontrasta’ kao sastavnice u teorijskom području glavne teze. To je moguće primijetiti kad se između ‘Četvorice jahača’ povede razgovor o tome žele li i dalje gledati kako ljudi odlaze u Crkvu. Moguće je ustvrditi kako i Hitchens, i Harris, i Dawkins, uključujući i Dennetta, dosta žele zadržati jer smatraju kako mnogo toga proizlazi iz čovjekove naravi i zbog toga je od njega neodvojivo.⁵⁵

Dennett, Hitchens, Harris i Dawkins nisu zadovoljni s mnogo toga, ali su prilično svjesni svega čemu je religija pridonijela, a što se poglavito odnosi na slikarstvo, kiparstvo, arhitekturu i glazbu.⁵⁶ Takvim govorom ‘načelo kontrasta’ postaje posve razvidno i razumljivo, baš kao i prema riječima Eckharta Tollea koji smatra kako “plemena, narodi i religije ojačani osjećaj kolektivnog identiteta nerijetko crpe iz činjenice što imaju neprijatelje. Tko bi bili ‘vjernici’ kad ne bi bilo ‘nevjernika?’”⁵⁷ S obzirom na učestalu primjenu skupa podataka koji se temelje na ‘argumentu autoriteta’, utješno je primijetiti kako Dennett—pored Hitchensa, Harrisa i Dawkinsa—smatra kako postoji mnogo vrijednoga u religiji, a što se očituje kroz njezinu povijest i njezine sljedbenike.

55. The Richard Dawkins Foundation, “The Four Horseman—Hour 2,” The Richard Dawkins Foundation Web site, Google Video, 35:30, <http://video.google.com/videoplay?docid=-225595257312538919> (pristupljeno 30. srpnja, 2011).

56. The Richard Dawkins Foundation, “The Four Horseman—Hour 2,” The Richard Dawkins Foundation Web site, Google Video, 38:50, <http://video.google.com/videoplay?docid=-225595257312538919> (pristupljeno 30. srpnja, 2011).

57. Eckhart Tolle, *Govor tišine*, prev. Radha Rojc-Belčec (Zagreb: V.B.Z., 2009), 37.

ČETVRTO POGLAVLJE

AUTORITET BUDIZMA I TAOIZMA

Pet boja zasljepljuje oko. Pet tonova zaglušuje uho. Pet okusa zatupljuje osjetilo okusa. Jurenje i lov izluđuju um. Dragocjene stvari odvede na krivi put. Zato mudraca vodi vlastita nutrina, a ne ono što vidi izvana. Udaljava se od vanjskog svijeta i izabire vlastite unutarnje moći.

—Lao Zi, *Dao De Ding*

S obzirom na pozivanje na određene autoritete ili izgradnju autoriteta od sebe samoga—uključujući i mogućnost kombinacije navedenog—postoje i sustavi koji po sebi zagovaraju odvratanje od autoriteta. Iako postoje sustavi koji po sebi odvrataju od autoriteta i ovdje nužno postoji autoritet koji zagovara odvratanje, a što je potvrđeno i činjenicom da je riječ o određenim sustavima. Za takve je slučajeve moguće utvrditi, a s obzirom na tezu o prvenstvu argumenta autoriteta, kako i oni omogućavaju prijemljivost, ali znatno manjeg intenziteta od onih sustava koji se eksplicitno pozivaju na određeni autoritet ili sebe postavljaju kao autoritet. Primjer navedenih sustava su i budizam i taoizam¹. U budizmu se na izravan način zagovara odvajanje od autoriteta, dok je u taoizmu takve tendencije moguće prepoznati u govoru o jedinstvu univerzuma i odvajanju od želja.

Samostalnost i vlastita potraga, ono su što se zagovara ovakvim sustavima. Takvo je odvajanje prije svega pragmatične naravi i moguće ga je nazrijeti i u Atkinsonovim riječima, “Slijepi su ti, takozvani učitelji, koji vode druge slijepce, jer nemaju mogućnost utvrditi Istinu, iako to tvrde, pa se ograničavaju na pasivno predavanje znanja i principa koje su primili od drugih, koji su na isti način do njih došli.”² Upravo je iz navedenoga uočljiva blaga kompatibilnost s glavnom tezom i to

1. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “Taoism.”

2. Ramacharaka, *Život poslije smrti*, 8.

zbog manjeg intenziteta prijanjanja, iako i dalje postoji prilično veliki intenzitet koji i sustave kao što su budizam i taoizam ne čini posve uskladivima s glavnom tezom.

Budizam i samostalnost

U učenjima Buddhe je moguće prepoznati težnju za odvajanjem od autoriteta, kako bi onaj koji slijedi pravo znanje bio posve oslobođen zbog vlastitog uloženog napora, a prema putu koji je poznat. Upravo je govor o putu koji je poznat, reminiscencija i na riječi Meistera Eckharta (o. 1260–o. 1327), “Put o kojemu sam govorio / krasan je / i ugodan / i radostan / i poznat.”³ Upravo o tome govori i Buddha kad onima koji slušaju poručuje kako ne trebaju slijediti njega već put koji je pokazao te da sami moraju raditi i ustrajati. Buddha je rekao, “Sami trebate učiniti napor. / Buddhe samo pokazuju put,”⁴ na taj način zagovarajući nedvosmisleno odvajanje od autoriteta.

Iako je odvajanje od autoriteta dio budizma kao filozofskog sustava, intenzitet prijanjanja i dalje postoji i to zbog Buddhe kao zagovaratelja, odnosno posve određenog ‘ja’ koji govori u prilog odvajanju od autoriteta. Iako se time Buddha ne poziva na vanjske autoritete, jasno je moguće razabrati metodu kojom se autoritet radi od samoga sebe. Kako bi ta metoda bila dokinuta, ‘ja’ ne bi trebao govoriti (zagovarati) ni pisati, no pisani izvori kojima je prenesen njegov govor, u službi su povećavanja intenziteta prijemljivosti uz njega kao autoritet. S obzirom na prethodno navedeno i glavnu tezu, nije toliko relevantno je li Buddha—ili bilo koji ‘ja’ koji zagovara odvajanje od autoriteta—bio povijesna osoba ili nikada nije postojao. U

3. Meister Eckhart, *119 meditacija s Meisterom Eckhartom*, prir. Matthew Fox, prev. Željka Mihljević (Zagreb: TELEdisk, 2003), 119.

4. Potočnik, Maja, prev., *Dhammapada: put ispravnosti* (Zagreb: CID-Nova, 2003), 91.

Buddhinom je govoru, ukoliko je vjerno prenesen, moguće pronaći sličnost s prisposodobom o sijaču iz Matejevog Evandjelja:

Tako ima, monasi, manje bića razumnih, koja nisu luda, gluha ni nijema, nesposobnih da razumiju smisao dobra ili zla kazivanja; Tako ima, monasi, manje ljudi obdarenih okom mudrosti, a mnogo više u neznanju ogreznih; Tako ima, monasi, manje bića kojima je dano da čuju od Svevišnjega učenje i red, a mnogo više onih kojima to nije dano.⁵

Osim što je navedeni dio Buddhina govora moguće uspoređivati s različitim tradicijama, iz navedenoga je razvidno kako postoji intenzitet prijanjanja uz autoritet na način izgradnje autoriteta od samoga sebe, iako Buddha izričito zagovara odvracanje od autoriteta. Buddhin govor o odvracanju od autoriteta je često moguće prepoznati i u *Dhammapadi* kao zbirci temeljnih etičkih učenja Buddhine. Poseban je naglasak stavljen na samoću i odvracanje od štovanja drugih na temelju čega se očituje pragmatičnost u pristupu s obzirom na cilj i četiri plemenite istine.⁶ Pored navedenog je relevantna i usporedba 'ja' s bogovima i polubogovima, prema kojoj je moguće zaključiti kako 'ja' koji vlada nad samim sobom i koji se u potpunosti nadzire, ima potpuni imunitet na bilo koje djelovanje bogova koji ne mogu oskrvniti njegovu pobjedu.⁷

Prema nekim je Buddhinim riječima moguće prepoznati vrlo nedvosmisleni poziv na odvajanje od bilo kojeg autoriteta, kao i upućivanja na sebe samoga i vlastitu potragu. Buddha govori Anandi riječima, "Zato, o Anando, budite svjetiljke sebi samima. Ne tražite vanjsko utočište. Čvrsto se držite utočišta istine.

5. Ivan Zadro, prir., *Glasoviti govori*, prev. Tatjana Brodnjak et al. (Zagreb: Naklada Zadro, 1999), 8; Mt 13:3–4; Za okultno tumačenje Mt 13:3–4, vidi Ramacharaka, *Mistično kršćanstvo*, 220–21.

6. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. "four noble truths"; Potočnik, 32.

7. Potočnik, 41–42.

Ustrajno radite na svojem spasenju,⁸ prema kojima je moguće zaključiti kako svako upućivanje na vanjske izvore, a time i autoritete, nije utočište istine. Unatoč neospornoj težnji odvajanja od autoriteta, Buddha ostaje neosporan autoritet bez obzira na smanjeni intenzitet s obzirom na one sustave koji po sebi zagovaraju prijemljivost autoritetu. Upravo se zbog toga iznova potvrđuje kako, iako mu to nije bila namjera, Buddha ostaje autoritet unatoč sustava budizma koji po sebi zagovara odvajanje od autoriteta, no za putokaz prema toj tvrdnji ima Buddhu kao autoritet.

Budizam ima i svoje oblike i škole. Jedan od oblika budizma je zen⁹. Za ovaj je oblik moguće ustvrditi kako je riječ o sustavu s možda najmanjim intenzitetom prijanjanja uz autoritet, s obzirom na oblik kakav je po sebi. Naime, u zenu je posebni naglasak stavljen na sjedeću meditaciju i šutnju, što su već uvjeti koji po sebi slijede postavke glavne teze, a s obzirom na odvajanje od prijemljivosti na argument autoriteta. Pored meditacije i dokidanja govora, zen ima i mnoge druge tehnike kojima sugerira na nepriopćivost prosvjetljenja, baš kao što je to slučaj s ‘uvidom’ o kojem je bilo riječi u teorijskom području glavne teze. Odvajanje od autoriteta i nepriopćivost prosvjetljenja su apostrofirani u priči s redovnikom i njegovim učiteljem, “Redovnik je prišao učitelju govoreći: ‘Tek sam došao u ovaj samostan. Možeš li mi dati neke upute?’ Učitelj ga je upitao: ‘Jesi li doručkovao?’ ‘Jesam.’ ‘Onda otiđi oprati šalice.’ Kroz taj je razgovor ispitivač stekao razumijevanje koje je tražio.”¹⁰

Iako je u zen budizmu moguće prepoznati najmanji intenzitet prijanjanja ‘argumentu autoriteta’, činjenica da je moguće govoriti o intenzitetu, pokazuje kako i

8. Huston Smith, *Religije svijeta*, prev. Marija Perišić (Zagreb: CID-Nova, 2003), 97.

9. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “Zen.”

10. Smith, 127.

u sustavu koji po sebi zagovara odvajanje od autoriteta, postoji mogućnost prijemljivosti. Upravo zbog toga ni budizam ni njegovi oblici, unatoč izravnom zagovaranju odvajanja od autoriteta, nisu imuni na mogućnost utjecanja 'ja' sustavu budizma i njegovim oblicima i školama. Navedeno je moguće i provjeriti, a prema svemu što je bilo rečeno o 'odnosu teza-antiteza' i 'načelu odabira milosnika'. Pošto i ovakav sustav, bez obzira na njegov sadržaj, može biti predmetom u 'načelu odabira milosnika', mogućnost utjecanja vanjskom autoritetu na taj način postaje posve očita.

Taoizam i cjelovitost

Iako u taoizmu odvajanje od autoriteta nije izričito kao u slučaju filozofskog sustava budizma, moguće je ustvrditi na različitost intenziteta utjecanja autoritetu. S obzirom na budizam u kojem je naglasak na samostalnosti i osobnom ulaganju napora, taoizam naglašava cjelovitost univerzuma pa tako i čovječanstva. Prema *Dao De Dingu* je moguće prepoznati i odnos koji je u temelju 'načela kontrasta' kao sastavnice u teorijskom području glavne teze:

Svi pod nebom mogu vidjeti ljepotu kao ljepotu samo zbog toga što postoji ružnoća. Svi mogu poznavati dobro kao dobro samo zato što postoji zlo. Prema tome, imanje i nemanje skupa rastu. Teško i lako upotpunjuju jedno drugo. Dugo i kratko opreka su jedno drugom. Visoko i nisko počivaju jedno na drugom. Glas i zvuk usklađuju jedan drugog. Naprijed i natrag slijede jedan drugog. Prema tome, mudrac ide okolo ne radeći ništa i poučava druge bez govorenja.¹¹

Pored govora prema kojem je moguće zaključiti na 'načelo kontrasta', koje je i uvjet mogućnosti za govor o tezi o primatu argumenta autoriteta uopće, Lao Zi naglašava i brigu 'ja' o svemu, što znači da 'ja' ne smije ništa i nikoga odbaciti. Upravo je prema navedenom omogućeno 'načelo kontrasta' jer je odbacivanje

11. Lao Zi, *Dao De Ding: knjiga o putu i njegovoj energiji*, prir. Petar Vasiljević (Zagreb: V.B.Z., 2005), 18–19.

metoda koja odvaja od ovog načela, dočim je izglednija mogućnost za prianjanje autoritetu izvana ili izgradnji autoriteta od samoga sebe, pri čemu nije rijetko primijetiti i kombinaciju navedenih načina prianjanja.¹² Odvajanje od autoriteta je u taoizmu moguće primijetiti s obzirom na govor o nedjelovanju s posebnim naglaskom na određenom vidu percepcije ‘ja’ koja nije u ovisnosti od vanjskog svijeta. ‘Ja’ je posve neovisan od vanjskog svijeta, što znači i od svakog autoriteta jer je sam ‘ja’ cjelina koja treba biti spoznata. Lao Zi smatra, “Da bi se znalo što se događa u svijetu ne mora se preći prag vlastite kuće,”¹³ i time naglašava bogatstvo skriveno u ‘ja’ kojeg je potrebno ponovno otkriti.

Tvrđnju o ponovnom otkrivanju ili sjećanju na zaboravljeno je moguće pronaći kod mnogih mislilaca, a moguće ju je i izravno povezati s naukom o metempsihozi¹⁴ ili ponovnom rođenju.¹⁵ Pored govora o nedjelovanju i samostalnosti ‘ja’, a što je moguće usporediti sa zen budizmom, u taoizmu je naglasak i na šutnji i blagosti. Znanje se poistovjećuje sa šutnjom, a neznanje s ispraznim govorom. U *Dao De Dingu* piše, “Oni koji znaju ne govore. Oni koji govore ne znaju. Držati usta zatvorenim, čuvati svoja osjetila. Ublažiti svoju oštrinu. Pojednostaviti svoje probleme. Prikriti vlastitu pamet. Biti jedno s prašinom zemlje.”¹⁶ Nedjelovanje, samostalnost, šutnja i cjelovitost, samo su neke od sastavnica taoizma prema kojima je moguće zaključiti na odvratanje od autoriteta i težnji prema ispunjenju prvobitnog jedinstva kojeg narušavaju osobne težnje i želje.

12. Lao Zi, 48.

13. Lao Zi, 74.

14. *The Oxford Dictionary of Philosophy*, 2. izd., s.v. “metempsychosis.”

15. Za govor o ponovnom otkrivanju ili sjećanju na zaboravljeno te samospoznaji kao spoznaji Boga, vidi Foley, 182; Premur, 222; Ramacharaka, *Mistično kršćanstvo*, 147, 151; Smith, 133; Walsch, 1:32; Pagels, 143–64.

16. Lao Zi, 84.

Unatoč tome što je za budizam i taoizam, kao i za istočne religije i općenito mnoge druge filozofske sustave, moguće ustvrditi kako je riječ o znatno smanjenom intenzitetu prianjanja uz argument autoriteta, upravo njihova usustavljenost, kao i mnogi drugi čimbenici, onemogućavaju dokidanje prianjanja uz autoritet. Iako postoji različitost s obzirom na intenzitet prianjanja uz argument autoriteta, čak je i najmanjom jakosti omogućeno prianjanje, bez obzira na temeljne postavke određenog sustava. Sustavi koji po sebi zagovaraju prianjanje uz autoritet, koji od sebe čine autoritet ili koji po sebi odvrćaju od autoriteta, su u odnosu na 'ja' dio izvanjskog svijeta i pristajanje uz njih je prijemljivost na izvanjsko. Takvo je djelovanje slobodan odabir od 'ja' kojim je sumnja i dalje prisutna kao nužnost prema 'načelu kontrasta'. Odvajanje od 'argumenta autoriteta', uključujući sve sastavnice teorijskog i praktičnog područja—nije odredište—nego polazna točka percepcije od 'ja' u potrazi za istinom.

ZAKLJUČAK

Nakon proučavanja teze o prvenstvu argumenta autoriteta sa svim njezinim sastavnicama, dijalektike kao argumentacijskog dijela retorike i erističke dijalektike, omogućeno je praktično ispitivanje teze. Moguće je zaključiti, kako bez obzira na različitost sustava—odnosno izravno prijanjanje ‘argumentu autoriteta’, izvođenjem ‘argumenta autoriteta’ od sebe ili pak potpunom odvrćanju od autoriteta i upućivanjem snage na ‘ja’—i dalje postoji intenzitet prijanjanja autoritetu. Uporište sustava ili sam sustav, bez obzira na različitost intenziteta prijanjanja, i dalje završava ‘argumentom autoriteta’, dočim prema glavnoj tezi nužno vodi kompromisu koji se očituje ‘odnosnom teza-antiteza’, putem ‘načela odabira milosnika’ koje vodi u ‘sumnju, strah i bol’.

Odvajanje od ‘argumenta autoriteta’ nije cilj, već uporište koje ne završava autoritetom i prema kojem je omogućen prostor za sadržaj ‘uvida’. Nepriopćivo ostaje tajna u granicama ‘ja’ putem koje dolazi do oslobađanja od vezanosti na izvanjsko, time i od izbavljenja od ‘odnosa teza-antiteza’, ‘načela odabira milosnika’ te ‘sumnje, straha i boli’ do kojih ono dovodi. Utjeha i / ili zadovoljstvo, kao uzroci prijanjanja uz autoritet, nisu lijek za sumnju koja prebiva u ‘ja’ kako bi ‘načelom kontrasta’ on ispitaio stanje u kojem se nalazi. To je stanje u opreci s onim čemu ‘ja’ teži—odvajanje od svake ‘sumnje, straha i boli’ koje bi težnja mogla proizvesti. Nepriopćivo tada ne govori jer govor je njegov kontrast. Vjera nestaje jer njezino mjesto zauzima ‘uvid’.

BIBLIOGRAFIJA

Primarna bibliografija

- Aristotel. *Retorika*. Preveo Marko Višić. Zagreb: Naprijed, 1989.
- Augustin, Aurelije. *Ispovijesti*. Preveo Stjepan Hosu. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2007.
- Blavatsky, Helena Petrovna, i Charles Webster Leadbeater. *Snovi*. Preveo Jurica Medved. Zagreb: CID-Nova, 2007.
- Dawkins, Richard. *Iluzija o Bogu*. Preveo Žarko Vodinelić. Zagreb: Izvori, 2007.
- Dennett, Daniel Clement. *Kraj čarolije: religija kao prirodna pojava*. Prevela Marina Miladinov. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2009.
- Despotov, Vojislav, prir. *Upanišade*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada, 1988.
- Eckhart, Meister. *119 meditacija s Meisterom Eckhartom*. Priredio Matthew Fox. Prevela Željka Mihljević. Zagreb: TELEDisk, 2003.
- Foley, Michael. *Doba apsurdnosti: zašto nam moderan život ne dopušta da budemo sretni*. Prevela Petra Štrok. Zagreb: Naklada Ljevak, 2011.
- Harris, Sam. *Pismo kršćanskoj naciji*. Prevela Ljerka Duić. Zagreb: Izvori, 2007.
- Hitchens, Christopher. *Bog nije velik: kako religija zatruje sve što dotakne*. Prevela Alma Keser-Brozović. Zagreb: V.B.Z., 2008.
- Hrvatska biskupska konferencija. *Katekizam Katoličke crkve: kompendij*. 3. izd. Split: Verbum: Crkva u svijetu, 2006.
- Lao Zi. *Dao De Ding: knjiga o putu i njegovoj energiji*. Priredio Petar Vasiljević. Zagreb: V.B.Z., 2005.
- Leadbeater, Charles Webster. *Astralna razina*. Preveo Ratko Robel. Zagreb: CID, 1997.
- . *Devahanska razina*. Preveo Ratko Robel. Zagreb: CID, 1997.
- Massey, Gerald. *Egipatska knjiga mrtvih: misteriji Amente*. Preveo Bernard Gospodinović. Zagreb: CID-Nova, 2008.

- Maxwell, Jordan. *Mreža moći: kako svijetom bez našeg znanja upravljaju ljudi od moći*. Preveo Goran Čačić. Zagreb: TELEdisk, 2010.
- Meyer, Michel, Manuel Maria Carrilho, i Benoit Timmermans. *Povijest retorike od Grk̄a do naših dana*. Prevela Vanda Mikšić. Zagreb: Disput, 2008.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm. *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*. Preveo i priredio Damir Barbarić. Zagreb: Matica hrvatska, 1999.
- Njanađivako, Bikhu. *Budizam*. Beograd: Prosvjeta, 1977.
- Pagels, Elaine. *Gnostička evanđelja*. Prevela Vesna Kučera-Terzić. Zagreb: TELEdisk, 2002.
- Petrić, Frane. *Deset dijaloga o retorici*. Preveo Mate Maras. Pula: Čakavski sabor, 1983.
- Potočnik, Maja, prev. *Dhammapada: put ispravnosti*. Zagreb: CID-Nova, 2003.
- Premur, Ksenija, prir. *Buddhine besjede i Mahajanske sutre*. Zagreb: Demetra, 2002.
- Ramacharaka, Yogi. *Mistično kršćanstvo*. Preveli Vladimir Tomić i Gordana Graovac. Zagreb: CID-Nova, 2001.
- . *Život poslije smrti*. Preveo Vladimir Tomić. Zagreb: CID-Nova, 2001.
- Ratzinger, Joseph. *O relativizmu i vrjednotama*. Preveo Ivan Ivanda. Split: Verbum, 2009.
- S, Acharya. *Plan Krist: kako je skupina urotnika iz misterijskih škola, religijskih organizacija i masonskih loža stvorila državnu religiju kojom su zavladaali Rimskim carstvom i svijetom*. Preveo Mario Šavorić. Zagreb: TELEdisk, 2009.
- Schopenhauer, Arthur. *Eristička dijalektika: umijeće kako uvijek biti u pravu objašnjeno u 38 trikova*. Preveo Mladen Ivanišević. Split: Marjan tisak, 2002.
- Smith, Huston. *Religije svijeta*. Prevela Marija Perišić. Zagreb: CID-Nova, 2003.
- Škarić, Ivo. *Temeljci suvremenoga govorništva*. Zagreb: Školska knjiga, 2008.

- The Richard Dawkins Foundation. "Christopher Hitchens: Arrest The Pope!" The Richard Dawkins Foundation Web site. Flash Video. <http://richarddawkins.net/videos/5434-christopher-hitchens-arrest-the-pope> (pristupljeno 30. srpnja, 2011).
- . "The Four Horseman—Hour 1." The Richard Dawkins Foundation Web site. Google Video. <http://video.google.com/videoplay?docid=-869630813464694890> (pristupljeno 28. srpnja, 2011).
- . "The Four Horseman—Hour 2." The Richard Dawkins Foundation Web site. Google Video. <http://video.google.com/videoplay?docid=-225595257312538919> (pristupljeno 28. srpnja, 2011).
- Tolle, Eckhart. *Govor tišine*. Prevela Radha Rojc-Belčec. Zagreb: V.B.Z., 2009.
- Walsch, Neale Donald. *Razgovori s Bogom: jedan neobični dijalog*. 1. sv. Prevela Marinka Boljkovac. Zagreb: V.B.Z., 1999.
- Wolf, Gary. "The Church of the Non-Believers." *Wired*, studeni 2006. <http://www.wired.com/wired/archive/14.11/atheism.html> (pristupljeno 28. srpnja, 2011).
- Zadro, Ivan, prir. *Glasoviti govori*. Preveli Tatjana Brodnjak, Ana Buljan, Mirjana Hećimović, Vitarnja Lee Janković, Neven Jovanović, Enes Karić, Mirna Petani, Vesna Oblak-Juranić, Gordana Popović, Koloman Rac, Maja Starčević, Zlatko Šešelj, i Stjepan Telar. Zagreb: Naklada Zadro, 1999.

Sekundarna bibliografija

- Aurelije, Marko. *Misli*. Preveli Vlasta Nedela i Zoran Peh. Zagreb: Nova Akropola, 2008.
- Ciceron, Marko Tulije. *O govorniku*. Prevela Gorana Stepanić. Zagreb: Matica hrvatska, 2002.
- Džubran, Halil. *Prorok*. Prevela Anka Katušić Balen. Zagreb: Mozaik knjiga, 2006.
- Emerson, Ralph Waldo. *Ljubav*. Prevela Zdenka Andrijić. Korčula: Andrijići, 2000.
- Evans-Wentz, Walter Yeeling, ur. *Tibetanska knjiga mrtvih*. 3. izd. Preveo Igor Uranić. Zagreb: CID-Nova, 2005.
- Gyatso, Geshe Kelsang. *Uvod u budizam*. Priredila Ani Eterović. Split: A. Eterović, 2001.

- Konfucije. *Izreke: (izbor iz djela)*. Preveli Zoran Peh i Robert Čokor. Zagreb: Nova akropola, 2006.
- La Rochefoucault, Francois duc de. *Maksime*. Preveo Marko Gregorić. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2001.
- Oldenberg, Herman. *Buddha, Njegov život, njegovo učenje, njegova zajednica*. Priredio Helmuth von Glasenapp. Preveo Borislav Mikulić. Zagreb: Demetra, 2007.
- Petrović, Gajo. *Logika*. 25. izd. Zagreb: Element, 2004.
- Kvintilijan, Marko Fabije. *Obrazovanje govornika: odabrane strane*. Preveo Petar Pejčinović. Sarajevo: "Veselin Masleša," 1985.
- Schopenhauer, Arthur. *O mudrosti života*. Preveo Mladen Udiljak. Zagreb: CID-Nova, 2010.
- . *Svet kao volja i predstava*. 1. sv. Preveo Božidar Zec. Beograd: Službeni glasnik, 2005.
- . *Svet kao volja i predstava*. 2. sv. Preveo Božidar Zec. Beograd: Službeni glasnik, 2005.
- Swedenborg, Emanuel. *Nebo sa svojim divotama i pakao prema onome što sam vidio i čuo*. Preveo Hrvoje V. M. Hlad. Zagreb: Feniks knjiga, 2010.
- Šego, Jasna. *Kako postati uspješan govornik: priručnik i vježbenica retorike za učenike i studente*. Zagreb: Profil International, 2005.
- Širazi, Šejh Sadi. *Dulistan*. Preveo Salih A. Trako. Sarajevo: Gazi Husrevbegova biblioteka: El-Kalem, 1989.
- Walsch, Neale Donald. *Razgovori s Bogom: jedan neobični dijalog*. 2. sv. Prevela Marinka Boljkovac. Zagreb: V.B.Z., 2000.
- . *Razgovori s Bogom: jedan neobični dijalog*. 3. sv. Prevela Marinka Boljkovac. Zagreb: V.B.Z., 2000.
- Winkler, Maud, i Anka Commichau. *Komunikacijsko-psihološka retorika: kako dobro javno govoriti, izlagati i prezentirati*. Preveo Vladimir Adamček. Zagreb: Erudita, 2008.